

**MSc law &
economics**

DEPARTMENT of ECONOMICS,
UNIVERSITY of MACEDONIA
and SCHOOL of LAW,
ARISTOTLE UNIVERSITY of THESSALONIKI

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Τμήμα Οικονομικών

Επιστημών

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Νομική Σχολή

ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ο ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΕΤΑΙΡΟΥ ΟΜΟΡΡΥΘΜΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Της Σμαράγδας Αθανασίου

AM: mle21039

Επιβλέπων Καθηγητής: Ρήγας Γιοβαννόπουλος

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος
Ειδίκευσης Δίκαιο και Οικονομικά (με εξειδίκευση: Δίκαιο και Οικονομικά στον
Τομέα των Επιχειρήσεων)

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

2022

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο εξέτασης της παρούσας εργασίας είναι το δικαίωμα αποκλεισμού εταίρου ομόρρυθμης εταιρείας μετά και την εισαγωγή του Ν. 4072/2012, ο οποίος επέφερε ουσιώδεις αλλαγές στο δίκαιο των προσωπικών εμπορικών εταιρειών, όπως αυτό προβλεπόταν στις διατάξεις των άρθρων 18-28, 38-50 και 64 του Εμπορικού Νόμου, ο οποίος και παρέμεινε αμετάβλητος από την εισαγωγή του στην Ελλάδα, εφαρμοζόμενος με τις συμπληρωματικές διατάξεις του Αστικού Κώδικα.¹

Ειδικότερα, στο 1^ο κεφάλαιο θα αναλυθεί η διάταξη του άρθρου 263 του Ν.4072/2012, ο οποίος εισήγαγε ειδική ρύθμιση ως προς τον αποκλεισμό εταίρου, οι προϋποθέσεις ως προς την δυνατότητα άσκησης του εν λόγω δικαιώματος καθώς και οι δικονομικές προβλέψεις του νόμου ως προς τα πρόσωπα που νομιμοποιούνται τόσο ενεργητικά όσο και παθητικά στη δίκη αποκλεισμού.

Στο 2^ο κεφάλαιο θα μελετηθεί το ιδιαίτερος ενδιαφέρον ζήτημα της δυνατότητας αποκλεισμού εταίρου διμελούς ομόρρυθμης εταιρείας, με την συγκριτική ανάλυση των άρθρων 263 και 267 του Ν. 4072/2012 και του άρθρου 771 ΑΚ καθώς και των ειδικότερων προϋποθέσεων που προβλέπονται για την εφαρμογή αυτού.

Στο 3^ο κεφάλαιο θα αναλυθούν οι συνέπειες του αποκλεισμού του εταίρου καθώς και τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις του αποκλειόμενου εταίρου κατά τα προβλεπόμενα στη διάταξη του άρθρου 264 του Ν.4072/2012.

Η εργασία θα ολοκληρωθεί στο 4^ο κεφάλαιο με ορισμένα συμπεράσματα ως προς το εν γένει νομοθετικό καθεστώς που εδραίωσε ο Νόμος 4072/2012 και τις διαφορές που προκύπτουν ως προς την ειδικότερη διάταξη του άρθρου 263 σε σύγκριση με τη διάταξη του άρθρου 771 ΑΚ.

¹ Αιτιολογική έκθεση του Ν.4072/2012, Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών, ΝΟΜΟΣ

Abstract

The subject of this paper is the right of exclusion of a partner of a general partnership after the introduction of Law 4072/2012, which brought about substantial changes in the law of commercial partnerships, as it was provided in the provisions of articles 18-28, 38-50 and 64 of the Commercial Law, which remained unchanged since its introduction in Greece, applied with the supplementary provisions of the Civil Code.

In particular, chapter 1 will analyse the provision of article 263 of Law 4072/2012, which introduced a special regulation regarding the exclusion of a partner, the conditions as to the possibility of exercising this right as well as the procedural provisions of the law regarding the persons who are legalized both actively and passively in the exclusion proceedings.

Chapter 2 will study the particularly interesting issue of the possibility of disqualification of a partner of a two-part general partnership, with a comparative analysis of Articles 263 and 267 of Law 4072/2012 and Article 771 of the Civil Code, as well as the specific conditions provided for its application.

Chapter 3 will analyse the consequences of the exclusion of the partner as well as the rights and obligations of the excluded partner as provided for in Article 264 of Law 4072/2012.

The paper will conclude in chapter 4 with some conclusions as to the general legislative regime established by Law 4072/2012, the differences that arise regarding the more specific provision of article 263 compared to the provision of article 771 of the CC.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	2
Abstract	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο	8
Ο ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΕΤΑΙΡΟΥ ΜΕΤΑ ΤΟΝ Ν.4072/2012	8
1.1. Αποκλεισμός εταίρου κατά το ουσιαστικό δίκαιο - Νομοθετική ρύθμιση.....	8
1.2. Το πεδίο εφαρμογής	9
1.3. Οι προϋποθέσεις αποκλεισμού εταίρου.....	10
1.3.1. Η ύπαρξη σπουδαίου λόγου	11
1.3.2. Η υπαιτιότητα του εταίρου.....	14
1.3.3. Η δικαστική απόφαση	15
1.4. Ο αποκλεισμός εταίρου κατά το δικονομικό δίκαιο – Νομοθετική ρύθμιση.....	17
1.4.1. Η ενεργητική νομιμοποίηση του εταίρου στη δίκη αποκλεισμού.....	17
1.4.2. Η παθητική νομιμοποίηση στη δίκη αποκλεισμού.....	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο	22
Ο ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΕΤΑΙΡΟΥ ΕΠΙ ΔΙΜΕΛΟΥΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ	22
2.1. Το άρθρο 771 ΑΚ.....	22
2.2. Το άρθρο 263 και 267 του Ν.4072/2012	23
2.3. Η ειδικότερη προϋπόθεση της πρόθεσης ανεύρεσης νέου εταίρου.....	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο	29
ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΙΤΗΣΗΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ ΕΤΑΙΡΟΥ	29
3.1. Οι συνέπειες της υποβολής της αίτησης αποκλεισμού.....	29
3.2. Οι συνέπειες της απόφασης αποκλεισμού ως προς τον εταίρο	30
3.2.1. Απόσβεση εταιρικής ιδιότητας.....	30
3.2.2. Η επιστροφή των αντικειμένων που είχαν εισφερθεί κατά χρήση	31
3.2.3. Το δικαίωμα ενημέρωσης.....	31
3.2.4. Η καταβολή της αξίας της εταιρικής συμμετοχής.....	32
3.2.4.1. Υπόχρεος προς καταβολή.....	32

3.2.4.2. Υπολογισμός της αξίας της εταιρικής συμμετοχής.....	34
3.2.4.3. Μέθοδοι αποτίμησης εταιρικής συμμετοχής.....	36
3.2.4.4. Χρόνος καταβολής της αξίας της εταιρικής συμμετοχής.....	37
3.2.4.5. Η δυνατότητα αποκλίσεων από τις προβλέψεις του Νόμου.....	38
3.2.4.6 Η ευθύνη του αποκλεισθέντος εταίρου για τα χρέη της εταιρείας.....	39
3.2.5. Η υποχρέωση παράλειψης ανταγωνισμού.....	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο.....	43
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	43
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ/ ΜΕΛΕΤΕΣ.....	45
ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ.....	47
ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ.....	49

Μια μορφή εταιρικού τύπου που συναντάται συχνότερα στον ελληνικό επιχειρηματικό κόσμο είναι αυτή της προσωπικής ομόρρυθμης εταιρείας, με την πλειονότητα αυτών να είναι από πολύ μικρές, μικρές έως και μικρομεσαίες επιχειρήσεις καθόλου δε σπάνια οικογενειακής φύσεως. Όπως υποδηλώνει άλλωστε και το όνομα τους, έχουν χαρακτήρα προσωπικό, θέτοντας ως επίκεντρο την πραγμάτωση του εταιρικού σκοπού της εταιρείας με την προσωπική συμβολή – συνήθως μικρού αριθμού - εταίρων αυτής, δικαιολογώντας τον χαρακτηρισμό τους ως η «ραχοκοκαλιά της ελληνικής οικονομίας».²

Η δημοσίευση του Ν.4072/2012, εκκίνησε μια νέα περίοδο για το δίκαιο των προσωπικών εταιρειών.³ Προτεραιότητα δόθηκε στη συνέχιση της επιχείρησης, θυσιάζοντας παράλληλα το συμφέρον των εταίρων αυτής.⁴ Μπορεί τα νομοθετικά κενά του ΕμπΝ να καλύπτονταν σε μεγάλο μέρος από τις διατάξεις των άρθρων 741-784 ΑΚ, οι οποίες εφαρμοζόταν αναλογικά (ΕμπΝ 18) εντούτοις οι εν λόγω διατάξεις δεν ανταποκρίνονταν ικανοποιητικά στις σύγχρονες και συνεχώς μεταβαλλόμενες ανάγκες των ομόρρυθμων εταιρειών.⁵

Η διαφορά με το προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς έγκειται στο ότι δίνεται πλέον στις εταιρείες η δυνατότητα να συνεχίσουν τη επιχειρηματική τους δραστηριότητα παρά την ύπαρξη στο πρόσωπο ενός εταίρου περιστατικού που συνιστά σπουδαίο λόγο και θα οδηγούσε υπό το προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς στη λύση της εταιρείας.⁶ Πλέον, υπερισχύει η αρχή διατήρησης της λειτουργίας της επιχείρησης, έναντι της αρχής της μη μεταβολής του προσώπου των εταίρων⁷ ώστε μια καθόλα υγιής και ίσως και κερδοφόρα επιχείρηση να μην οδηγείται στη διάλυση της.⁸ Έτσι, η λύση της εταιρείας αποτελεί πλέον το έσχατο μέσο με την ακούσια έξοδο του εταίρου στο

² Βλ. Αιτιολογική έκθεση του Ν.4072/2012

³ Ι. Γεροντίδης, Διμελής ΟΕ: αποκλεισμός εταίρου- καταγγελία, ΕπσκΕΔ, Δ/2014, σελ. 691

⁴ Κ.Παπαχρήστου-Δημητράς, Δικονομική θεώρηση της άμυνας εταίρου προς αντίκρουση της αίτησης αποβολής του από την προσωπική εταιρεία., ΕπισκΕΔ, Γ/2021, σελ. 390-391

⁵ Βλ. Αιτιολογική έκθεση του Ν.4072/2012

⁶ Σ. Ψυχομάνης, Οι επελεθούσες με τον Ν. 4072/2012 αλλαγές στο Δίκαιο των προσωπικών εταιρειών, Σάκκουλας, 2012, σελ. 1

⁷ Ε.Αλεξανδρίδου, Δίκαιο εμπορικών εταιρειών – προσωπικές και κεφαλαιουχικές εταιρείες, 3^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2019, σελ. 124

⁸ Βλ. Αιτιολογική έκθεση του Ν.4072/2012

πρόσωπο του οποίου συντρέχει σπουδαίος λόγος αποκλεισμού να καθίσταται προτιμητέα, ως «αντιβίωση στην παθογενή λειτουργία μια εταιρείας⁹».

Τέλος, ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκάλεσε το ότι ο νομοθέτης για πρώτη φορά αναγνώρισε τη δυνατότητα ύπαρξης μονομελούς ομόρρυθμης εταιρείας για διάστημα τεσσάρων μηνών, ρύθμιση η οποία απασχόλησε αλλά και απασχολεί ακόμα το νομικό κόσμο ως προς την πρακτική δυνατότητα εφαρμογής της.

⁹ Κ.Παπαχρήστου-Δημητράς, ο.π., σελ.391

Ο ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΕΤΑΙΡΟΥ ΜΕΤΑ ΤΟΝ Ν.4072/2012

1.1. Αποκλεισμός εταίρου κατά το ουσιαστικό δίκαιο - Νομοθετική ρύθμιση

Υπό το πνεύμα της αρχής διατήρησης της επιχείρησης στη νέα διάταξη του άρθ. 263 του Ν.4072/2012 ορίζεται ότι «*Αν συντρέχει στο πρόσωπο ενός εταίρου περιστατικό που θα δικαιολογούσε τη λύση της εταιρείας, σύμφωνα με την περίπτωση δ' της παρ. 1 του άρθ. 259, το μονομελές πρωτοδικείο μπορεί, ύστερα από αίτηση των λοιπών εταίρων (με ομόφωνη απόφαση των λοιπών εταίρων), η οποία εκδικάζεται κατά τη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας (739 επ. ΚπολΔ), αντί της λύσης της εταιρείας να διατάξει τον αποκλεισμό του εταίρου*». Με βάση την ως άνω διάταξη, με την αίτηση των λοιπών εταίρων ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου – κατόπιν ομόφωνης απόφασης τους- και την έκδοση δικαστικής διαπλαστικής απόφαση της εκούσιας δικαιοδοσίας επέρχεται ο αποκλεισμός εταίρου με βασική προϋπόθεση η ύπαρξη στο πρόσωπο του υπό αποκλεισμό εταίρου περιστατικού που συνιστά σπουδαίο λόγο. Οι λοιποί εταίροι μπορούν να αιτούνται τον αποκλεισμό εταίρου και επικουρικά, σε περίπτωση που το Δικαστήριο απορρίψει το αίτημα αποκλεισμού, τη λύση της εταιρείας.¹⁰

Με λίγα λόγια, ο ν. 4072/2012 εισήγαγε ειδική ρύθμιση ως προς τον αποκλεισμό εταίρου, μολοντί υπό το άρθ. 771 του ΑΚ υπήρχε σχετική πρόβλεψη, προβαίνοντας παράλληλα στην κατάργηση της δυνατότητας λύσης των προσωπικών εταιρειών με μονομερή καταγγελία ενός εταίρου. Πλέον, η λύση της προσωπικής ομόρρυθμης εταιρείας επέρχεται μόνο με δικαστική απόφαση χωρίς ωστόσο να αποτελεί τον κανόνα, υπό την έννοια ότι είναι ισχυρές στην εταιρική σύμβαση διαφορετικές καταστατικές προβλέψεις, λόγω του ενδοτικού χαρακτήρα της διάταξης του άρθ. 259 του Ν.4072/2012.

Ενδοτικού χαρακτήρα είναι και η διάταξη του άρθρου 263 του Ν.4072/2012, υπό την έννοια ότι αφορά στις σχέσεις των εταίρων μη θίγοντας τα δικαιώματα τρίτων.¹¹ Έτσι, δίνεται η δυνατότητα στις εταιρείες να περιλαμβάνουν όρους στην εταιρική σύμβαση είτε περιοριστικούς (όπως π.χ. με την δεσμευτική αποκλειστική απαρίθμηση των λόγων αποκλεισμού, την αξίωση της κακόβουλης συμπεριφοράς του υπό αποκλεισμό

¹⁰ Παναγιώτου Π., Το νέο δίκαιο της ΟΕ - νομοθετικά & ερμηνευτικά προβλήματα της αναθεώρησης με τον Ν. 4072/2012, Νομική Βιβλιοθήκη 2013, σελ.169-170

¹¹ Ρόκας, Εμπορικές εταιρείες, 9η έκδοση, Σάκκουλας, 2019, σελ. 149, Παναγιώτου Π., ο.π., σελ. 173

εταίρου ως βασικής προϋπόθεσης και με την υποβολή αποκλειστικής προθεσμίας άσκησης του εν λόγω δικαιώματος¹²) είτε διευρυμένους (όπως π.χ. με τη δυνατότητα αποκλεισμού εταίρου αυτοδικαίως ή μετά από ομόφωνη ή πλειοψηφική απόφαση των λοιπών εταίρων και δήλωση προς τον υπό αποκλεισμό εταίρο καθώς και με τη λήψη υπόψη περιστατικών που δεν συνιστούν αντικειμενικά σπουδαίο λόγο αποκλεισμού αλλά αποτελούν βασική προϋπόθεση της εταιρείας για την επιδίωξη του εταιρικού σκοπού¹³) ως προς το δικαίωμα αποκλεισμού, διευκολύνοντας ή δυσχεραίνοντας τη διαδικασία σε σχέση με την κατά το Νόμο προβλεπόμενη.¹⁴

Αμφισβητείται η κρατούσα άποψη κατά την οποία είναι δυνατή η καταστατική πρόβλεψη αποκλεισμού εταίρου με απόφαση των λοιπών εταίρων χωρίς την συνδρομή σπουδαίου λόγου, ακόμα δε και η κατάργηση και μη εφαρμογή του δικαιώματος αποκλεισμού.¹⁵ Στις εν λόγω περιπτώσεις ελλοχεύει ο κίνδυνος να αντίκειται οι όροι αυτοί στις διατάξεις των άρθρων 178,179 και 281 ΑΚ¹⁶, διατάξεις οι οποίες αποτελούν αναγκαστικό δίκαιο.¹⁷

1.2. Το πεδίο εφαρμογής

Η διάταξη του άρθ. 263 του Ν. 4072/2012 εφαρμόζεται τόσο στις ορισμένου χρόνου προσωπικές εμπορικές εταιρείες όσο και στις αορίστου.¹⁸ Ζήτημα γεννάται αν η εν λόγω διάταξη εφαρμόζεται στην αδημοσίευτη εταιρεία, ήτοι όταν η εταιρεία βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο ,πριν την σύσταση της καθώς και αν εφαρμόζεται και κατά το στάδιο που αυτή μετά τη λύση της τίθεται σε εκκαθάριση.¹⁹

Όσον αφορά το πρώτο ζήτημα, κατά την κρατούσα άποψη²⁰ η άσκηση του δικαιώματος αποκλεισμού εταίρου είναι δυνατή και στην περίπτωση της αδημοσίευτης εταιρείας, με δικαιολογητικό λόγο την ύπαρξη της εταιρείας ως προς τις εσωτερικές

¹² Χ.Μαστροκόστας σε Μ.Θ.Μαρίνος, Γ. Τριανταφυλλάκης, Δίκαιο προσωπικών εταιρειών – ερμηνεία κατ' άρθρο (αρθ. 249-294 Ν.4072/2012), Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σελ. 506-507

¹³ Παναγιώτου Π., ο.π., σελ. 173

¹⁴ Χ.Μαστροκόστας σε Μ.Θ.Μαρίνος, ο.π , σελ. 506

¹⁵ Χ.Μαστροκόστας σε Μ.Θ.Μαρίνος, ο.π , σελ. 507, Παναγιώτου Π., ο.π., σελ. 173-174, Β.Αντωνόπουλος, Δίκαιο εμπορικών εταιρειών, Σάκκουλας, Έκδοση, 2016, σελ. 123

¹⁶ Βλ. αντίθετη άποψη σε Παναγιώτου, ο.π., σελ. 178, κατά τον οποίο αίρεται η αντίθεση στη διάταξη 178 ΑΚ με τη αναλυτική και σαφή περιγραφή στο καταστατικό των λόγων αποκλεισμού.

¹⁷ ΑΠ 189/1962, ΕΕμπΔ 1962, σελ. 319, η οποία και έκρινε άκυρη την καταστατική ρήτρα με την οποία αίρεται η περιορίζεται το δικαίωμα αποκλεισμού εταίρου, Σ.Ψυχομάνης, Δίκαιο εμπορικών εταιρειών, Σάκκουλας, 4η έκδοση, 2020, σελ. 132

¹⁸ ΜπρΚερκ 863/2016, ΜπρΧαλκιδ 43/2018, ΤΝΠ Νόμος, ΜΠρΑθ 1751/2017 ΔΕΕ σελ. 1038, ΕφΘες 170/2021, Αρμ, 2021, σελ. 1522

¹⁹ Παναγιώτου Π., ο.π., σελ. 170

²⁰ Παναγιώτου Π., ο.π., σελ. 170, αντίθετα ΑΠ 585/2004 ΕλλΔνη 2004, σελ. 1706

σχέσεις. Συνεπώς, η διάταξη εφαρμόζεται και στην περίπτωση εταιρείας που χωρίς την προηγούμενη καταχώριση της στο Γ.Ε.ΜΗ έχει αρχίσει την εμπορική της δραστηριότητα.²¹

Αναφορικά με το δεύτερο ζήτημα, αμφισβητείται, αν η αίτηση αποκλεισμού εταίρου μπορεί να ασκηθεί αποκλειστικά κατά την παραγωγική λειτουργία της εταιρείας ή και κατά το στάδιο της εκκαθάρισης. Κατά μία άποψη, κρινόμενη ως ορθότερη, πρέπει να γίνεται δεκτό το αίτημα και κατά το στάδιο της εκκαθάρισης, αφού η εταιρεία «*υπάρχει τόσο ως νομικό πρόσωπο όσο και ως εταιρικός οργανισμός*²²», ενώ παύει να υφίσταται αφού ολοκληρωθούν οι διεργασίες της εκκαθάρισης και ακολουθήσει η διαγραφή της από το Γ.Ε.ΜΗ. Άλλωστε, συναντάται συχνά το φαινόμενο να ανακύπτει ανάγκη αποκλεισμού εταίρου και κατά το στάδιο αυτό, σε περιπτώσεις που κάποιος εκ των εταίρων παρεμποδίζει, δυσχεραίνει ή επιβραδύνει αδικαιολόγητα τις εργασίες της εκκαθάρισης βλάπτοντας παράλληλα την εμπορική αξιοπιστία των εταίρων ή εναντιώνεται σε σχέδιο αναβίωσης.²³

Ωστόσο, τόσο η νομολογία²⁴ όσο και μερίδα της θεωρίας²⁵ φαίνεται να έχει ταχθεί με την αντίθετη άποψη, η οποία αρνείται τη δυνατότητα αποκλεισμού κατά το στάδιο της εκκαθάρισης, κάνοντας λόγο για καταχρηστική άσκηση της αίτησης αποκλεισμού ή για έμμεση απαγόρευση εκ του νόμου σύμφωνα με την ερμηνεία των άρθρων 259 και 263 του Ν.4072/2012 και 771 ΑΚ)²⁶

1.3. Οι προϋποθέσεις αποκλεισμού εταίρου

Από τη διάταξη του άρθρου 263 του Ν.4072/2012, συνάγονται οι κάτωθι προϋποθέσεις αποκλεισμού εταίρου, οι οποίες διακρίνονται σε τυπικές και ουσιαστικές²⁷.

Τυπικές Προϋποθέσεις:

- i. Περιστατικό που να δικαιολογεί τη λύση της εταιρείας.

²¹ Χ.Μαστροκόστας σε Μ.Θ.Μαρίνος, ο.π., σελ. 508, βλ. και αντίθετη άποψη σε Αντωνόπουλος, ο.π. σελ. 123.

²² Β.Αντωνόπουλος, ο.π., σελ. 123

²³ ΑΠ 585/2004, ΕλλΔνη 2004, σελ. 1649

²⁴ Βλ. ΑΠ 585/2004 ΕλλΔνη 2004, σελ. 1649, ΜονΕφΘες 1901/2018, Αρμ. 2018, σελ.1990, ΜονΕφΘες 387/2017, ΕλΔνη 2017, σελ. 1752, ΕφΘες 1799/2004 ΕπισκεΔ 2005, σελ.149, ΕφΘες 2655/2002 ΔΕΕ 2003, σελ. 172, ΕφΘες 2671/1982 Αρμ. 1986, σελ. 418

²⁵ Σ.Ψυχομάνης, Δίκαιο εμπορικών εταιρειών, ο.π., σελ. 133, Χ. Μαστροκόστας, Η εκκαθάριση της ομόρρυθμης εταιρείας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2006, σελ. 229

²⁶ Ε.Αλεξανδρίδου, Δίκαιο εμπορικών εταιρειών – προσωπικές και κεφαλαιουχικές εταιρείες, 3^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2019, σελ. 132

²⁷ Παναγιώτου Π., ο.π., σελ. 170-171

- ii. Ομόφωνη απόφαση όλων των εταίρων.
- iii. Μη ύπαρξη προηγούμενης καταγγελίας (μόνο στην περίπτωση της καταστατικής πρόβλεψης.) Στην περίπτωση αυτή η αίτηση αποκλεισμού θα απορριφθεί ως νόμω αβάσιμη.
- iv. Δικαστική απόφαση.

Ουσιαστικές Προϋποθέσεις:

- i. Ύπαρξη σπουδαίου λόγου, όπως προκύπτει από τη διάταξη του άρθ. 259 παρ. 1 περίπτωση δ.
- ii. Υπαιτιότητα εταίρου (μόνο στην περίπτωση της καταστατικής πρόβλεψης)

Λοιπές προϋποθέσεις για τον αποκλεισμό εταίρου είναι: η αίτηση όλων των λοιπών εταίρων ενώπιον του αρμόδιου δικαστηρίου, η έκδοση οριστικής τουλάχιστον απόφασης περί αποκλεισμού χωρίς διάταξη αναστολής ισχύος και εκτελέσεως, η επίδοση της εν λόγω απόφασης στον αποκλεισθέντα εταίρο και η τροποποίηση του καταστατικού τηρώντας τα προβλεπόμενα περί δημοσιότητας αυτής στο Γ.Ε.ΜΗ, ώστε να δύναται να αντιταχθεί ο αποκλεισμός έναντι τρίτων.²⁸

1.3.1. Η ύπαρξη σπουδαίου λόγου

Αξίζει στο σημείο αυτό να αναλυθεί η έννοια του σπουδαίου λόγου, ήτοι η συνδρομή οιοδήποτε γεγονότος ή κατάστασης που, κατά τη κρίση του δικαστηρίου, καθιστά αδύνατη τη συνέχιση της εταιρείας με τον υπό αποκλεισμό εταίρο, προκειμένου να αποδοθεί κατά το δυνατόν η αληθής διάσταση που ο νομοθέτης θέλησε να αποδώσει σ' αυτή.

Ο σπουδαίος λόγος είναι μια αόριστη νομική έννοια η οποία ερμηνεύεται με βάση τις αρχές της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών²⁹, ενώ σε κάθε περίπτωση κρίνεται με βάση αντικειμενικά κριτήρια³⁰. Είναι μια έννοια η οποία υπόκειται στον αναιρετικό έλεγχο του Αρείου Πάγου, ως προς την υπαγωγή των εκάστοτε πραγματικών περιστατικών στην έννοια του σπουδαίου λόγου.³¹ Εύλογα παρατηρείται, ότι σκοπός του νομοθέτη ήταν η προστασία των εταίρων στο πρόσωπο

²⁸ Σ.Ψυχομάνης, ο.π., σελ. 134

²⁹ ΕφΘες1575/2018, ΕπισκΕμπΔ, 2019, σελ.80, ΕφΘες 28/2017, ΕπισκΕμπΔ,, 2017, σελ, 760, Παναγιώτου Π., ο.π., σελ. 171

³⁰ ΜονΠρΚαβ 70/2021, Αρμ, 2022, σελ. 11, ΕφΘες1576/2018, ΕπισκΕμπΔ, 2019, σελ. 91, Παναγιώτου Π., ο.π., σελ.171

³¹ Χ.Μαστροκόστας σε Μ.Θ.Μαρίνος, ο.π , σελ. 510, ΑΠ 681/2010, ΕπισκΕμπΔ, 2010, σελ.813

των οποίων δεν συντρέχει λόγος αποκλεισμού ώστε παρέλκει η στάθμιση των συνεπειών που προκαλεί στον αποκλειόμενο εταίρο η αναγκαστική έξοδος του από την εταιρεία συγκριτικά με τα οφέλη των λοιπών εταίρων από τη συνέχιση της εταιρείας και τη διατήρηση της εταιρικής τους ιδιότητας.³²

Το πρώτο σκέλος του δικανικού συλλογισμού τον οποίο θα ακολουθήσει ο δικαστής που κρίνει επί της ουσίας για την απαγγελία του αποκλεισμού, εξοπλισμένος με ευρεία διακριτική εξουσία, συνιστά η διάγνωση της ύπαρξης σπουδαίου λόγου που δικαιολογεί τον αποκλεισμό, με την παράλληλη διεύρυνση τυχόν καταχρηστικής άσκησης του δικαιώματος αποκλεισμού. Στη συνέχεια και εφόσον δικαιολογείται ο αποκλεισμός του εταίρου, εξετάζεται σε πρώτο στάδιο κατά πόσο ο αποκλεισμός του εταίρου μπορεί να άρει το σπουδαίο λόγο που παρακωλύει ουσιωδώς την ομαλή λειτουργία της εταιρείας και σε δεύτερο στάδιο, εάν οι εναπομείναντες εταίροι έχουν τόσο τη βούληση όσο και τη δυνατότητα για συνέχιση της επιχείρησης.³³

Πιο συγκεκριμένα, στη διάταξη του άρθρου 263 του Ν. 4072/2012, ως δικαιολογητικός λόγος αποκλεισμού εταίρου μνημονεύεται το περιστατικό που θα δικαιολογούσε τη δικαστική λύση της εταιρείας για σπουδαίο λόγο σύμφωνα με την περίπτωση δ' της παρ. 1 του άρθ. 259, το οποίο πρέπει να σχετίζεται με το πρόσωπο του υπό αποκλεισμό εταίρου. Πρόκειται δηλαδή για ένα γεγονός το οποίο κλονίζει την εμπιστοσύνη των εταίρων σε συνάρτηση με αποχρώντες οικονομικού λόγους³⁴, καθιστώντας δυσβάσταχτη τη συνέχιση της μεταξύ τους συνεργασίας, αποδιδόμενο σαφώς στο πρόσωπο του υπό αποκλεισμό εταίρου, όντας υπαίτιος για την παρακώλυση της ομαλής λειτουργίας της επιχείρησης³⁵, υπό την έννοια ότι λόγω της συνδρομής του σπουδαίου λόγου η εταιρεία δεν δύναται να συνεχίσει με εταίρους που δεν μπορούν να συνεργαστούν.³⁶ Το γεγονός της παραπομπής του άρθρου 263 στο άρθρο 259 παρ. 1 περ. δ', δεν συνεπάγεται ότι η έννοια του σπουδαίου λόγου είναι ίδια σε αμφότερες τις διατάξεις. Υποστηρίζεται, ότι η παραπομπή στο άρθρο 259 έχει ως σκοπό την απόδοση ενός μέτρου σύγκρισης, βάσει του οποίου θα κριθεί εάν ο επικαλούμενος λόγος φέρει

³² Μαστροκώστα, σε Μαρίνο-Τριανταφυλλάκη ο.π., σελ. 511

³³ Μαστροκώστα, σε Μαρίνο-Τριανταφυλλάκη ο.π., σελ. 511

³⁴ ΑΠ 473/2019 ΕΕμπΔ, 2019, σελ. 799

³⁵ Χ.Μαστροκώστας σε Μ.Θ.Μαρίνος, Γ. Τριανταφυλλάκης, ο.π., σελ. 510-512, Παναγιώτου, ο.π., σελ. 171, Σ.Ψυχομάνης, ο.π., σελ. 131, ΜΠρΑθ 2889/2018, Αρμ., 2018, σελ. 1673, ΜΠρΧαλκιδικής 91/2014, ΕπισκΕμπΔ, 2014, σελ. 611, ΕφΘεσ 28/2017, ΕπισκΕμπΔ, 2017, σελ. 760, ΜΠρΣερρών 328/2017, Αρμ. 2018, σελ. 1109, ΜΠρΘεσ 8421/2019, Αρμ. 2020, σελ. 2037, ΕφΘεσ 899/2018, ΕπισκΕμπΔ, 2018, σελ. 653

³⁶ Αλεξανδρίδου, ο.π., σελ. 131, Μαστροκώστας σε Μ.Θ.Μαρίνος, Γ. Τριανταφυλλάκης, ο.π., σελ. 513

τη βαρύτητα που απαιτείται προκειμένου να οδηγηθούμε σε κάτι τόσο δραστικό όπως είναι ο αποκλεισμός εταίρου³⁷

Υπό τα ως άνω δεδομένα, τόσο η θεωρία όσο και η νομολογία, δέχονται ότι στοιχειοθετείτε σπουδαίος λόγος αποκλεισμού εταίρου όταν, σύμφωνα με τις αρχές της καλής πίστης και των χρηστών ηθών και την εκτίμηση όλων των ειδικότερων περιστατικών, συντρέχουν περιστατικά, τα οποία αντικειμενικά κρινόμενα, καθιστούν δυσβάστακτη για τους λοιπούς εταίρους την συνέχιση της εταιρείας με τον υπό αποκλεισμό εταίρο, στο πρόσωπο του οποίου αποδίδεται αδυναμία εκπλήρωσης ή παράβασης των εταιρικών του υποχρεώσεων όπως αυτές προβλέπονται στο νόμο ή το καταστατικό.³⁸

Για τη σοβαρότητα της κατάστασης την οποία προκάλεσε ο επικαλούμενος σπουδαίος λόγος, λαμβάνονται υπόψη και λοιπές προϋποθέσεις όπως: η γενικότερη δομή της εκάστοτε εταιρείας αποτελώντας τον κύριο οδηγό³⁹, η μονιμότητα της κατάστασης⁴⁰, υπό την έννοια ότι θα πρέπει να πρόκειται για μια μη αναστρέψιμη κατάσταση, που μπορεί να συνδεθεί αποκλειστικά ή κυρίως με το πρόσωπο του υπό αποκλεισμό εταίρου, διαφορετικά δεν πληρείται η νομοτυπική μορφή της εν λόγω διάταξης⁴¹, ο σπουδαίος λόγος να συντρέχει τόσο κατά το χρόνο άσκησης της αγωγής όσο και κατά το χρόνο συζήτησης αυτής⁴² και τέλος να αφορά τις ενδοεταιρικές σχέσεις και όχι προσωπικά στοιχεία⁴³, εξαιρουμένων όσων κρίνονται ιδιαίτερα σημαντικά.⁴⁴

Τέλος, ενδεικτικά παρατίθενται περιστατικά τα οποία έχουν κριθεί ότι συνιστούν σπουδαίο λόγο αποκλεισμού εταίρου: η κακή διαχείριση των εταιρικών υποθέσεων⁴⁵ και η συνακόλουθη έλλειψη κερδών, η άρνηση σύμπραξης για την επιδίωξη του εταιρικού σκοπού, η ενέργεια ανταγωνιστικών πράξεων και η παραβίαση της

³⁷ Ε. Κιουπτσίδου – Στρατουδάκη, Λύση ομόρρυθμης εταιρείας, Αρμ, 2014, σελ. 199

³⁸ Μαστροκόστας σε Μ.Θ.Μαρίνος, Γ. Τριανταφυλλάκης, ο.π., σελ. 513

³⁹ ΜΠρΘες 8421/2019, Αρμ., 2020, σελ. 2037, ΜΠρΣερρών 328/2017, Αρμ., 2018, σελ.1109, ΜΠρΚαρδίτσας 22/2014, Αρμ., 2014, σελ.2081, ΜπρΘες 4842/2013

⁴⁰ ΑΠ 473/2019, ΔΕΕ, 2019, με παρατηρήσεις Ι.Γεροντίδη, σελ. 1449, ΑΠ 207/2019, ΔΕΕ, 2019, σελ. 1286

⁴¹ Παναγιώτου Π., ο.π., σελ. 172, Σ.Ψυχομάνης, ο.π., σελ. 131

⁴² Ε.Αλεξανδρίδου, ο.π., σελ. 131, Β.Αντωνόπουλος, ο.π. σελ. 122

⁴³ Βλ. αντίθετα σε Β.Αντωνόπουλος, ο.π., όπου υποστηρίζεται ότι ο σπουδαίος λόγος δεν αποκλείεται να ανάγεται και στις προσωπικές σχέσεις των εταίρων.

⁴⁴ Γ.Μπεχρή-Κεχαγιόγλου, ο.π., σελ. 54, Χ.Μαστροκόστας σε Μ.Θ.Μαρίνος, Γ. Τριανταφυλλάκης, ο.π., σελ. 513-514, ΜπρΘες 4842/2013

⁴⁵ ΑΠ 473/2019, ΑΠ 207/2019, ΕφΘες 28/2017, ΕπισκΕμπΔ 2017, ΜΠρΘες 18918/2014, ΕπισκΕΜΠΔ 2014, ΜπρΧαλκιδικής 91/2014, ΕπισκΕμπΔ 2014, ΜΠρΚαρδίτσας 22/2014, Αρμ. 2014, ΕφΘες 1575/2018, ΕπισκΕμπΔ 2019, ΕφΘες 1576/2018, ΕπισκΕμπΔ 2019, ΜΠρΘες 6894/2018, ΕπισκΕμπΔ 2019,

υποχρέωσης πίστης με τη διαρκή εναντίωση στις πράξεις των λοιπών εταίρων, η εκμετάλλευση της εμπιστοσύνης των εταίρων, η τέλεση ποινικών αδικημάτων, η άσκηση πράξεων εκπροσώπησης με τρόπο που θίγει τα οικονομικά συμφέροντα και τη φήμη της εταιρείας, ενέργειες που θέτουν σε διακινδύνευση τη φερεγγυότητα της εταιρείας.⁴⁶

1.3.2. Η υπαιτιότητα του εταίρου

Ένα ακόμα ζήτημα το οποίο προκύπτει σχετικά με την εξεταζόμενη διάταξη και επί του οποίου έχουν υποστηριχθεί αντιτιθέμενες απόψεις, είναι εάν τα περιστατικά που επηρεάζουν την ομαλή λειτουργία της επιχείρησης και αφορούν έναν εκ των εταίρων, μπορούν να προκύψουν είτε κατόπιν υπαίτιας συμπεριφοράς του ίδιου (όπως π.χ. με την αθέτηση υποχρέωσης απορρέουσας από το νόμο ή το καταστατικό, την άρνηση σύμπραξης για την επιδίωξη του σκοπού της εταιρείας, τη διενέργεια ανταγωνιστικών πράξεων ή τη συνεχή εναντίωση στις πράξεις των λοιπών εταίρων, την τέλεση οικονομικών αδικημάτων, τη δόλια πρόκληση βλάβης των συμφερόντων της εταιρείας), είτε και χωρίς υπαιτιότητα του (όπως π.χ. με την αντικειμενική αδυναμία εκπλήρωσης των υποχρεώσεων του, τη μακρά απουσία λόγω σοβαρής ασθένειας, την ακαταλληλότητα του προσώπου που εισέρχεται στην εταιρεία λόγω κληρονομικής διαδοχής).

Κατά μία άποψη, υποστηριζόμενη από την πρόσφατη νομολογία, σε αντίθεση με το άρθρο 771 ΑΚ, το οποίο ρητά θέτει ως προϋπόθεση την υπαίτια παράβαση των υποχρεώσεων του εταίρου, το άρθρο 263 του Ν. 4072/2012 δεν περιέχει ρητή αναφορά σε παράβαση υποχρεώσεων ούτε και θέτει ως προϋπόθεση την ύπαρξη υπαιτιότητας στο πρόσωπο του υπό αποκλεισμό εταίρου.⁴⁷ Ως εκ τούτου, περιστατικά από τα οποία προκύπτει αντικειμενική αδυναμία του εταίρου να εκπληρώσει τις εταιρικές του υποχρεώσεις, θέτοντας σε κίνδυνο την ομαλή λειτουργία ή την υπόσταση της εταιρείας, όπως η μακρά απώλεια του αποκλειόμενου εταίρου λόγω μακροχρόνιας ασθένειας⁴⁸ δύναται να θεμελιώσουν σπουδαίο λόγο αποκλεισμού εταίρου. Έτσι, αν και καταρχήν η ύπαρξη του στοιχείου της υπαιτιότητας είναι στοιχείο αδιάφορο, συνεκτιμάται

⁴⁶ Γ. Πανίτσας σε Π.Μασούρος, Αγωγές και αιτήσεις ΙΚΕ, ΕΠΕ και προσωπικών εταιρών, Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σελ. 152, Παναγιώτου Π., ο.π., σελ. 171, Χ.Μαστροκόστας σε Μ.Θ.Μαρίνος, Γ. Τριανταφυλλάκης, ο.π., σελ. 517, Σ.Ψυχομάνης, ο.π., σελ. 132

⁴⁷ ΕφΘες 983/2017 με παρατηρήσεις Α.Λαμπριανίδου, ΜπρΧαλκιδικής 43/2018, ΜΠρΑθ 2889/2018, ΜΠρΘες 6894/2018, ΜΠρΘες 8421/2019, ΜΠρΔράμας 141/2020, Παναγιώτου Π., ο.π., σελ. 171, Σ.Ψυχομάνης, ο.π., σελ. 131, Ε.Αλεξανδρίδου, ο.π., σελ. 131

⁴⁸ Σ.Ψυχομάνης, ο.π., σελ. 133

ελεύθερα από το δικαστή που κρίνει επί της ουσίας για τη θεμελίωση της ύπαρξης σπουδαίου λόγου.⁴⁹

Κατά άλλη άποψη, υποστηριζόμενη τόσο από μερίδα της θεωρίας όσο και από τη νομολογία, η υπαιτιότητα είναι στοιχείο απαραίτητο για τη θεμελίωση του σπουδαίου λόγου αποκλεισμού, όπως ακριβώς απαιτείται και στη διάταξη του άρθρου 771 ΑΚ και αναλογικά εφαρμόζεται προς κάλυψη του κενού που προκύπτει από τη διάταξη του άρθρου 263 του Ν. 4072/2012.^{50 51}

1.3.3. Η δικαστική απόφαση

Για τον αποκλεισμό εταίρου, πέραν της συνδρομής σπουδαίου λόγου και υπαιτιότητας (:), προϋποτίθεται επιπλέον αίτηση των λοιπών εταίρων ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου καθώς και έκδοση δικαστικής απόφασης, η οποία δέχεται ή απορρίπτει την αίτηση. Η εν λόγω απόφαση είναι διαπλαστική, ακόμα και όταν προσδιορίζει – κατόπιν σχετικού αιτήματος του αποκλειόμενου εταίρου - την αξία της εταιρικής του συμμετοχής. Η έκδοση της απόφασης περί αποκλεισμού εταίρου έχει ως άμεση συνέπεια τη διάπλαση που απαγγέλει, δηλαδή την έξοδο του εταίρου από την εταιρεία.⁵² Η κατάργηση της έννομης σχέσης επέρχεται όχι απλά με μονομερή δήλωση αλλά με τα εχέγγυα μιας δικαστικής απόφασης.⁵³

Μια σοβαρή διχογνωμία έχει αναπτυχθεί μεταξύ της θεωρίας και της νομολογίας σχετικά με το βαθμό δικονομικής ωριμότητας της δικαστικής απόφασης, ήτοι τον χρόνο ανάπτυξης των διαπλαστικών αποτελεσμάτων της δικαστικής απόφασης.⁵⁴

Κατά μία άποψη, ο αποκλεισμός εταίρου επέρχεται με την έκδοση και δημοσίευση οριστικής απόφασης, η ισχύς της οποίας δεν έχει ανασταλεί σύμφωνα με τη διάταξη

⁴⁹ Χ.Μαστροκόστας σε Μ.Θ.Μαρίνος, Γ. Τριανταφυλλάκης, ο.π., σελ. 515-516

⁵⁰ Β.Αντωνόπουλος, ο.π.,σελ. 122, ΜΠρΚαρδίτσας 22/2014, ό.π., σελ.2081, ΜΠρΣερρών 328/2017, ο.π., σελ.1109

⁵¹ βλ. παρατηρήσεις Παμπούκη, ΜπρΘες 4842/2013, ΕπισκΕΔ 2/2013, σελ. 491, όπου ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο συσχετισμός των διατάξεων των άρθρων 263 και 259 παρ. 1 περ. δ' του Ν. 4072/2012. Με την πρόβλεψη του της διάταξης 263 ολοκληρώνεται ο σκοπός του άρθρου 259, ήτοι η διατήρηση της επιχείρησης. Από τη μία, η διάταξη του άρθρου 259, με την αφαίρεση της δυνατότητας καταγγελίας, διέσωσε την εταιρεία από τον κίνδυνο να λυθεί με καταγγελία χωρίς την ύπαρξη σπουδαίου λόγου, από την άλλη, η διάταξη του άρθρου 259, επέτρεψε στην εταιρεία να συνεχίσει την εμπορική της δραστηριότητα στην περίπτωση που ο σπουδαίος λόγος εντοπίζεται στο πρόσωπο ενός εταίρου.

⁵² Χ.Μαστροκόστας, Ο χρόνος αποκλεισμού του εταίρου από την ομόρρυθμη εταιρεία, ΕλλΔνη 6/2017, σελ. 1644

⁵³ Παναγιώτου Π., ο.π., σελ. 276

⁵⁴ Εν αντιθέσει με τη διάταξη του άρθρου 263 του Ν4072/2012, στη διάταξη του άρθρου 771 ΑΚ, ορίζεται ρητά ο χρόνος ανάπτυξης των διαπλαστικών αποτελεσμάτων και αξιώνεται η επίδοση της τελεσίδικης δικαστικής απόφασης στον αποκλειόμενο εταίρο.

του άρθρου 763 παρ. 2 ή 3 ΚπολΔ, καθώς στην εκούσια δικαιοδοσία η προθεσμία και άσκηση έφεσης δεν έχει ανασταλτικό αποτέλεσμα, ώστε αυτή να αναπτύξει τα διαπλαστικά αποτελέσματα της και να καταλύσει τον εταιρικό δεσμό μεταξύ αποκλειόμενου εταίρου και εταιρείας. Εν προκειμένω, δηλαδή, η θέση αυτή στηρίζεται στη διάταξη του ουσιαστικού δικαίου (άρθρο 263 του Ν. 4072/2012), που περιλαμβάνει ως απαραίτητο στοιχείο την έκδοση της διαπλαστικής απόφασης. Οι υποστηρικτές αυτής της θέσης βασίζονται κατά κύριο λόγο στα εξής επιχειρήματα: i) την υπαγωγή της αίτησης αποκλεισμού στη διαδικασία της εκουσίας δικαιοδοσίας, όπου τόσο η προθεσμία όσο και η άσκηση της έφεσης δεν αναστέλλουν την ισχύ και εκτελεστότητα της εκδοθείσας απόφασης, ii) την επιλογή του νομοθέτη, σε αντιδιαστολή με το άρθρο 771 ΑΚ αλλά και τη διάταξη του άρθρου 93 του Ν.4072/2012, που αφορά τις ΙΚΕ, να απαιτήσει ρητά την έκδοση σ' αυτές τις περιπτώσεις και επίδοση τελεσίδικης δικαστικής απόφασης.⁵⁵ Κατά άλλη συναφή θέση, απαιτείται επιπρόσθετα η επίδοση της οριστικής απόφασης στον αποκλειόμενο εταίρο ώστε να επέλθουν τα έννομα αποτελέσματα.⁵⁶

Η άποψη ωστόσο που φαίνεται να υποστηρίζεται περισσότερο τόσο από τη θεωρία όσο και από τις προσφάτως εκδοθείσες δικαστικές αποφάσεις, είναι αυτή κατά την οποία απαιτείται τελεσίδικη δικαστική απόφαση. Ωστόσο και μεταξύ των υποστηρικτών της εν λόγω άποψης φαίνεται να επικρατεί διχογνωμία κυρίως ως προς τον χρόνο επέλευσης των έννομων αποτελεσμάτων, ήτοι αν ο χρόνος αποκλεισμού είναι αυτός της επίδοσης της τελεσίδικης απόφασης⁵⁷ ή συμπίπτει με τον χρόνο τελεσιδικίας της απόφασης.⁵⁸ Η θέση αυτή ερείδεται στην αναλογική εφαρμογή του άρθρου 771 ΑΚ χωρίς ωστόσο να δικαιολογείται. Άλλωστε ούτε από την ερμηνεία των διατάξεων του ν. 4072/2012 ούτε όμως και από την αιτιολογική έκθεση του νόμου δεν προκύπτει άμεσα ή έμμεσα η πρόθεση του νομοθέτη να αποκλίνει από τις διατάξεις του ΑΚ. Έτσι δεν καθίσταται και εφικτό να διαπιστωθεί εάν ο νομοθέτης συνειδητά ή εκ παραδρομής δεν περιέλαβε σχετική μνεία στο άρθρο 263 του Ν. 4072/2012.⁵⁹

⁵⁵ Ρ. Γιοβαννόπουλος, δύο ζητήματα αποκλεισμού εταίρου ομόρρυθμης εταιρείας, ΕπισκΕΔ Δ/2020, σελ. 644-645, Ψυχομάνης ο.π., σελ. 132, Χ.Μαστροκότσας σε Μ.Θ.Μαρίνος, Γ. Τριανταφυλλάκης, ο.π., σελ. 521-522, ΜπρΘες 18918/2014, ΕπισκΕΔ, 2014, σελ. 626-628.

⁵⁶ Ψυχομάνης ο.π., σελ. 132

⁵⁷ Β.Αντωνόπουλος, ο.π.,σελ. 122

⁵⁸ Ε.Αλεξανδρίδου, ο.π., σελ. 132

⁵⁹ ΜπρΘες 18918/2014

Ιδιαίτερες επιφυλάξεις τίθενται για αμφοτέρως τις ως άνω θέσεις. Αρχικά, ως προς τη θέση που φέρεται να δέχεται ως χρόνο αποκλεισμού του εταίρου αυτόν της δημοσίευσης της οριστικής απόφασης, δημιουργείται σύγχυση ως προς τη θέση του αποκλειόμενου εταίρου μέχρι την τελεσιδικία της απόφασης. Ανασφάλεια δικαίου δημιουργείται όμως και ως προς την περίπτωση που γίνει δεκτή η θέση που δέχεται ως χρόνο αποκλεισμού αυτόν της έκδοσης ή επίδοσης τελεσιδικίας απόφασης, καθώς δεν είναι δυνατό με την λήψη ασφαλιστικών μέτρων να αποκλειστεί σε καμία περίπτωση (εκτός από σχετική καταστατική πρόβλεψη) ο αποκλειόμενος εταίρος από τη λήψη αποφάσεων ή να προβλεφθεί διαφορετικός τρόπος λήψης αποφάσεως πέραν της ομοφωνίας, με αποτέλεσμα κατά το διάστημα αυτό να κινδυνεύει η ομαλή λειτουργία της επιχείρησης.⁶⁰

Τέλος, διευκρινίζεται ότι όλα τα ανωτέρω αφορούν αποκλειστικά τις εσωτερικές σχέσεις της εταιρείας και όχι καλόπιστους τρίτους, κατά των οποίων η απώλεια της εταιρικής ιδιότητας μπορεί να αντισταθμιστεί από την καταχώριση (συστατική πράξη), σε αρχικό στάδιο της δικαστικής απόφασης (τελεσιδικίας ή προσωρινώς εκτελεστής) του αποκλεισμού στο Γ.Ε.ΜΗ (άρθρο 30 παρ. 2 του Ν. 4919/2022), οπότε και ξεκινάει η πενταετής παραγραφή των τυχόν αξιώσεων τους.⁶¹

1.4. Ο αποκλεισμός εταίρου κατά το δικονομικό δίκαιο – Νομοθετική ρύθμιση

Στο δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 263 του Ν.4072/2012, ο νομοθέτης εισήγαγε και δικονομικό κανόνα, σύμφωνα με τον οποίο: *«Το μονομελές πρωτοδικείο μπορεί, ύστερα από αίτηση των λοιπών εταίρων, η οποία εκδικάζεται κατά τη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας, αντί της λύσης της εταιρείας, να διατάζει τον αποκλεισμό του εταίρου»*. Εν αντιθέσει με τη διάταξη του άρθρου 771 ΑΚ, η αίτηση αποκλεισμού εταίρου υπό το νέο νόμο υπάγεται στην σχετική ελαστική διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας και όχι σε αυτή της αμφισβητούμενης τακτικής διαδικασίας.⁶²

1.4.1. Η ενεργητική νομιμοποίηση του εταίρου στη δίκη αποκλεισμού

Ένα από τα ερωτήματα που έχουν ανακύψει ως προς την αίτηση αποκλεισμού εταίρου είναι *«ποιοι είναι διάδικοι στη δίκη αποκλεισμού εταίρου;»*. Κατά τη γραμματική

⁶⁰ Χ. Μαστροκόστας, ΕλλΔνη 2017, ο.π., σελ. 1644 -1646, Χ.Μαστροκόστας σε Μ.Θ.Μαρίνος, Γ. Τριανταφυλλάκης, ο.π., σελ. 521-522, Ε. Κιουπτισίδου – Στρατουδάκη, Αρμ. 2014,ο.π., σελ. 207

⁶¹ Βλ. άρθρο 108 παρ. 2β περ. iii του Ν.4072/2012, Παναγιώτου Π., ο.π., σελ. 180

⁶² Παναγιώτου Π., ο.π., σελ. 188

διατύπωση της διάταξης του άρθρου 263 του Ν.4072/2012 η αίτηση αποκλεισμού ασκείται από το σύνολο των λοιπών εταίρων και όχι από το νομικό πρόσωπο της εταιρείας.⁶³ Δια της υποβολής της από κοινού αίτησης αποκλεισμού⁶⁴, εκδηλώνεται η συναίνεση των λοιπών εταίρων για τον αποκλεισμό του συνεταίρου τους,. Με λίγα λόγια, κρίνεται απαραίτητη η ομόφωνη βούληση των λοιπών εταίρων και η υποβολή κοινής αίτησης καθότι σε διαφορετική περίπτωση η αίτηση απορρίπτεται ως απαράδεκτη και δη ως νόμω αβάσιμη.⁶⁵ Η άποψη αυτή έχει ως υπόβαθρο την βασική αρχή που προκύπτει από την τελολογική ερμηνεία της διάταξης του άρθρου 263 του Ν.4072/2012, ήτοι τη διατήρηση της επιχείρησης, χωρίς τον αποκλειζόμενο εταίρο, καθώς όπως καθίσταται σαφές η ύπαρξη αντικρουόμενων απόψεων σχετικά με την άσκηση του δικαιώματος αποκλεισμού υποδηλώνει την έλλειψη συμφωνίας και πνεύματος συνεργασίας ακόμα και πριν τον αποκλεισμό του εταίρου, ενώ παράλληλα ελλοχεύει ο κίνδυνος δημιουργίας «αντιμαχόμενων ομάδων», γεγονότα που θέτουν αναμφίβολο το μέλλον της εταιρικής επιχείρησης.⁶⁶

Δικονομικά, ως προς την υποβολή της αίτησης αποκλεισμού, νομιμοποιούνται όλοι οι λοιποί εταίροι από κοινού ως αναγκαίοι ομόδικοι.⁶⁷ Τίθεται έτσι, επί ποινή απαραδέκτου απαραίτητη η κοινή ενεργητική νομιμοποίηση. Υποστηρίζεται ωστόσο ότι η αίτηση δύναται να θεραπευτεί είτε με την δυνατότητα προσεπίκλησης⁶⁸ των μη συμμετασχόντων εταίρων από τους λοιπούς εταίρους που υπέβαλαν την αίτηση, είτε με την πρωτοβουλία του Δικαστηρίου.^{69 70}

⁶³ Ι. Κατράς, Αποκλεισμός εταίρου στις εμπορικές προσωπικές εταιρείες σε Αγωγές, Αιτήσεις και Ενστάσεις Ενοχικού Δικαίου Αστικού Κώδικα, Σάκκουλας, 2018, σελ. 959, Βλ. όμως διγνώμια ως προς το εν λόγω ζήτημα, όπου κατά μία άποψη η αίτηση πρέπει να ασκείται από τον διαχειριστή της εταιρείας, ως όργανο εκπροσώπησης της, ενώ κατά άλλη άποψη η αίτηση πρέπει να ασκείται από το σύνολο των λοιπών εταίρων οι οποίοι λειτουργούν ως αναγκαίοι ομόδικοι.- ΜΠρΚερκ 863/2016, ΤΝΠ Νόμος, Αντίθετα, Παναγιώτου Π., ο.π., σελ. 189 -190, ο οποίος υποστηρίζει ότι έγκυρη η πρόβλεψη στο καταστατικό εξουσίας κατάθεσης της αίτησης και διεξαγωγής της δίκης αποκλεισμού μόνο στον διαχειριστή ως συμφωνία εκούσιας αντιπροσώπευσης.

⁶⁴ Βλ. παρατηρήσεις Κ. Παμπούκη στην ΜΠρΘεσ 13560/2014, ΕπισκΕμπΔ 2014, σελ. 619.

⁶⁵ Χ.Μαστροκόστας σε Μ.Θ.Μαρίνος, Γ. Τριανταφυλλάκης, ο.π., σελ. 525-526,

⁶⁶ Χ.Μαστροκόστας σε Μ.Θ.Μαρίνος, Γ. Τριανταφυλλάκης, ο.π., σελ. 526

⁶⁷ Βλ. άρθρο 76 παρ. 1 περ. γ' ΚπολΔ., Α. Λαμπριανίδου, παρατηρήσεις στην ΕφΘες 983/2017, ΕπισκΕΔ, 2018

⁶⁸ Βλ. Χ.Μαστροκόστας σε Μ.Θ.Μαρίνος, Γ. Τριανταφυλλάκης, ο.π., σελ. 526, όπου η δυνατότητα αυτή αμφισβητείται καθώς η διάταξη του 263 ρητά απαιτεί την από κοινού υποβολή της αίτησης αποκλεισμού και κατ' επέκταση τη δημιουργία δεσμού ομοδικίας ενώ και σε κάθε περίπτωση ακόμα και αν ο μη συμπράττων εταίρος προσεπικληθεί δεν μπορεί να εξαναγκασθεί να συναινέσει.

⁶⁹ Βλ. άρθρα 86, 90 ΚπολΔ.

⁷⁰ Βλ. και αντίθετη άποψη Χ.Μαστροκόστα σε Μ.Θ.Μαρίνος, Γ. Τριανταφυλλάκης, ο.π., σελ. 528 και Γεροντίδη σε Μασούρο, Αγωγές και αιτήσεις ΙΚΕ, ΕΠΕ και προσωπικών εταιρών, Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σελ. 700, όπου υποστηρίζεται ότι δεν ανταποκρίνεται στο περιεχόμενο των διατάξεων της 263 του ν.4072/2012 και της 771 ΑΚ, ο εξαναγκασμός, μέσω της προσεπίκλησης, των μη συμμετεχόντων

Αντιτιθέμενες απόψεις έχουν αναπτυχθεί σχετικά με την περίπτωση που κάποιος εκ των δικαιούμενων να αιτηθούν τον αποκλεισμό εταίρος αρνείται αναιτιολόγητα να συμπράξει στη δίκη.

Κατά μία άποψη, ο μη συμπράξας εταίρος μπορεί να καταδικαστεί σε δήλωση βουλήσεως⁷¹ εφόσον ο αποκλεισμός κρίνεται απαραίτητος για το συμφέρον της εταιρείας και παράλληλα δεν προκαλεί βλάβη στον μη συμπράξαντα εταίρο.⁷² Σε αυτή τη περίπτωση, το δικαίωμα αποκλεισμού θα τελεί υπό την αίρεση της καταδίκης του μη συμπράττοντος εταίρου στη σχετική δήλωση βουλήσεως.⁷³ Η άποψη αυτή αμφισβητείται υπό την έννοια ότι δεν χωρεί εν προκειμένω εφαρμογή του άρθρου 949 ΚπολΔ, δεδομένου ότι η σύμπραξη εταίρου στην δίκη αποκλεισμού συνιστά δικαίωμα του, το οποίο κατά τη κρίση του δύναται να ασκήσει και όχι εκ του νόμου ή του καταστατικού υποχρέωση, ώστε να τύχει εφαρμογής η εν λόγω διάταξη.⁷⁴ Άλλωστε, δεν είναι δυνατός ο εξαναγκασμός ως προς την άσκηση αγωγών, ενδίκων βοηθημάτων και ενδίκων μέσων.⁷⁵ Πρόβλημα φαίνεται να δημιουργείται και δικονομικά⁷⁶ διότι οι εν λόγω αιτήσεις δεν υπάγονται στο ίδιο είδος διαδικασίας.⁷⁷

Κατά άλλη άποψη, κρινόμενη ως αυστηρότερη, η αναιτιολόγητη άρνηση του μη συμπράττοντος εταίρου συνιστά σπουδαίο λόγο αποκλεισμού και του ίδιου από την εταιρεία. Σε αυτή τη περίπτωση, οι λοιποί εταίροι θα υποβάλλουν αίτηση αποκλεισμού και κατά του εταίρου που αρνείται να συμπράξει, με τον αποκλεισμό του εταίρου στο πρόσωπο του οποίου συντρέχει λόγος αποκλεισμού να εξαρτάται από την αποδοχή της αίτησης αποκλεισμού του πρώτου εταίρου. Ως αποτέλεσμα, η τυχόν απόρριψη της αίτησης αποκλεισμού του μη συμπράττοντος εταίρου, θα συνεπάγεται και την

εταίρων, υπό την άποψη ότι η ρητή πρόβλεψη περί υποχρέωσης υποβολής κοινής αίτησης απ' όλους τους εταίρους τέθηκε από το ουσιαστικό δίκαιο προκειμένου να αποκλεισθεί η δυνατότητα προσεπίκλησης των λοιπών εταίρων.

⁷¹ Βλ. άρθρο 949 ΚπολΔ

⁷² Χ.Μαστροκόστας σε Μ.Θ.Μαρίνος, Γ. Τριανταφυλλάκης, ο.π., σελ. 528-529, Παναγιώτου Π., ο.π., σελ. 289

⁷³ Βλ. άρθρο 69 παρ.1 εδ. β' ΚπολΔ

⁷⁴ Χ. Μαστροκόστας, Αίτηση αποκλεισμού εταίρου προσωπικής εταιρείας στην οποία δεν συμμετέχουν όλοι οι συνεταίροι του αποκλεισμένου, ΔΕΕ 6/2016, σελ. 759

⁷⁵ Ρ. Γιοβαννόπουλος σε Γεωργιάδη, Σύνομη Ερμηνεία ΑΚ, Σάκκουλας, 2010, σελ. 1476

⁷⁶ Βλ. άρθρο 218 παρ. 1 εδ. β' ΚπολΔ.

⁷⁷ Βλ. Χ.Μαστροκόστας σε Μ.Θ.Μαρίνος, Γ. Τριανταφυλλάκης, ο.π., σελ. 529-530, όπου υποστηρίζεται ότι με βάση τη τελεολογική ερμηνεία της διάταξης του 263 είναι δυνατή η υπαγωγή της αγωγής για καταδίκη σε δήλωση βουλήσεως στην εκούσια δικαιοδοσία, ώστε να καταλαμβάνεται λόγω συσχέτισης και το αίτημα αποκλεισμού. Έτσι, σε περίπτωση απόρριψης της αγωγής σε δήλωση βουλήσεως θα απορριφθεί και η αίτηση αποκλεισμού.

απόρριψη της συνεκδικασθείσας αίτησης.⁷⁸ Και αυτή η άποψη ωστόσο αμφισβητείται, σχετικά με την ερμηνεία της έννοιας του σπουδαίου λόγου και ποιες περιπτώσεις τη συνιστούν. Ειδικότερα, θα πρέπει να συντρέχουν εξαιρετικές προϋποθέσεις ώστε να παρίσταται αντικειμενικά αναγκαίος ο αποκλεισμός του εταίρου προκειμένου να συνεχισθεί η ομαλή λειτουργία της εταιρείας ενώ παράλληλα θα πρέπει η άρνηση να έχει συστηματικό χαρακτήρα και να υποδηλώνει πρόθεση βλάβης της εταιρείας. Η υποχρέωση πίστης προς την εταιρεία υπερισχύει εν προκειμένω της ελευθερίας άσκησης του δικαιώματος του εταίρου. Ωστόσο διευκρινίζεται ότι όταν η άρνηση σύμπραξης οφείλεται στην προσωπική εκτίμηση του εταίρου ότι δεν υφίσταται λόγος αποκλεισμού είτε ότι ο αποκλεισμός θα έχει δυσμενείς συνέπειες στην εταιρεία, δεν μπορεί να θεωρηθεί παρά ως δικαιολογημένη άρνηση.⁷⁹

Τέλος και σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, μεταξύ των ανωτέρω απόψεων, θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να προτιμάται η καταδίκη σε δήλωση βουλήσεως και ως έσχατο μέσο η αίτηση αποκλεισμού του μη συμπράττοντος εταίρου.⁸⁰

1.4.2. Η παθητική νομιμοποίηση στη δίκη αποκλεισμού

Επί του θέματος της παθητικής νομιμοποίησης στη δίκη αποκλεισμού, ενώ εκ πρώτης όψεως φαίνεται να μη τίθεται κάποιο πρόβλημα, ωστόσο ιδιαίτερη φαίνεται να είναι η περίπτωση κατά την οποία η αίτηση αποκλεισμού στρέφεται κατά περισσότερων εταίρων, είτε για τον ίδιο λόγο αποκλεισμού⁸¹ είτε για διαφορετικό. Τίθεται εν ολίγοις το ερώτημα αν θα κατατεθούν τόσες αιτήσεις όσοι είναι και οι υπό αποκλεισμό εταίροι ή αρκεί ίδια κοινή αίτηση.

Κατά τη γραμματική ερμηνεία του άρθρου 263 του Ν.4072/2012, φαίνεται να απαιτείται χωριστή αίτηση για κάθε εταίρο, υπό την άποψη ότι αντικείμενο της κάθε αίτησης είναι η κατάργηση διαφορετικής εταιρικής σχέσης. Εξάλλου, η κοινή παθητική νομιμοποίηση των υπό αποκλεισμό εταίρων μπορεί να λειτουργήσει μόνο στη περίπτωση που το δικαστήριο διατάξει τον αποκλεισμό όλων των υπό αποκλεισμό εταίρων διότι σε αντίθετη περίπτωση, ήτοι σε περίπτωση απόρριψης του αιτήματος ως προς ένα εκ των υπό αποκλεισμό εταίρων, θα πρέπει ο τελευταίος να συμμετάσχει ως

⁷⁸ Χ.Μαστροκόστας σε Μ.Θ.Μαρίνος, Γ. Τριανταφυλλάκης, ο.π., σελ. 529-530, Παναγιώτου Π., ο.π., σελ. 289

⁷⁹ Χ.Μαστροκόστας σε Μ.Θ.Μαρίνος, Γ. Τριανταφυλλάκης, ο.π., σελ. 529-530.

⁸⁰ Α. Λαμπριανίδου, παρατηρήσεις στην ΕφΘες 983/2017, ΕπισκεΕΔ, 2018

⁸¹ Βλ. άρθρο 74 αρ.1 εδ.β΄ΚπολΔ

αιτών στην δίκη των υπολοίπων προκειμένου να μην απορριφθεί η αίτηση ως απαράδεκτη λόγω έλλειψης ενεργητικής νομιμοποίησης.

Διατυπώνεται και η άποψη κατά την οποία είναι δυνατή η από κοινού αίτηση κατά περισσότερων εταίρων⁸², ανεξαρτήτως εάν πρόκειται για τον ίδιο ή διαφορετικό σπουδαίο λόγο αποκλεισμού, στηριζόμενη στη διασταλτική ερμηνεία του άρθρου 263 του Ν.4072/2012, όπου γίνεται λόγος για κοινή νομιμοποίηση των εναγομένων κατά το πρότυπο των εναγόντων.⁸³ Και σ' αυτή την περίπτωση ωστόσο, η κρίση περί της συνδρομής ή μη σπουδαίου λόγου αποκλεισμού μπορεί να γίνει διαφορετικά για έκαστο εκ των υπό αποκλεισμό εταίρων με βάσει τις εκάστοτε περιστάσεις, οπότε και να γίνει δεκτή η αίτηση μόνο για μερικούς εξ' αυτών και όχι για όλους. Το πρόβλημα που δημιουργείται και σε αυτή την περίπτωση (όπως και ανωτέρω διατυπώθηκε), μπορεί να λυθεί με προσεπίκληση του εναγομένου και μη αποκλεισθέντα εταίρου στη δίκη ως τρίτου με την γενική επίκληση εννόμου συμφέροντος και χωρίς τη συνδρομή των προβλεπόμενων στο άρθρο 86 ΚπολΔ περιπτώσεων.⁸⁴

Ως προς τον δεσμό ομοδικίας που δημιουργείται μεταξύ των υπό αποκλεισμό εταίρων, κατά μία άποψη, οι εναγόμενοι συνδέονται με τους δεσμούς της αναγκαστικής ομοδικίας κατά το πρότυπο της ενεργητικής νομιμοποίησης, κατά άλλη δε αντίθετη άποψη, στην περίπτωση που υφίσταται διαφορετικός λόγος αποκλεισμού για καθένα εκ των υπό αποκλεισμό εταίρων, δεν συνδέονται με δεσμούς ομοδικίας, παρά μόνο στη περίπτωση της επίκλησης κοινού λόγου αποκλεισμού, οπότε και συνδέονται ως απλοί ομόδικοι, λόγω της κοινής ιστορικής και νομικής βάσης.⁸⁵

⁸² ΕφΛαρ 289/2015, ΤΝΠ Νόμος, Π.Παναγιώτου, ο.π., σελ. 191

⁸³ Χ.Μαστροκόστας σε Μ.Θ.Μαρίνος, Γ. Τριανταφυλλάκης, ο.π., σελ. 529-530, Παναγιώτου Π., ο.π., σελ. 191

⁸⁴ Χ.Μαστροκόστας σε Μ.Θ.Μαρίνος, Γ. Τριανταφυλλάκης, ο.π., σελ. 529-530

⁸⁵ Χ.Μαστροκόστας σε Μ.Θ.Μαρίνος, Γ. Τριανταφυλλάκης, ο.π., σελ. 529-530, Παναγιώτου Π., ο.π., σελ. 532-533

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^Ο

Ο ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΕΤΑΙΡΟΥ ΕΠΙ ΔΙΜΕΛΟΥΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Όπως αναλυτικά αναφέρθηκε και ανωτέρω, απαραίτητη προϋπόθεση για την άσκηση του δικαιώματος αποκλεισμού αποτελεί η ύπαρξη εταιρείας. Το ζήτημα το οποίο θα μας απασχολήσει ιδιαίτερα στο παρόν κεφάλαιο είναι αυτό αποκλεισμού εταίρου στην περίπτωση της διμελούς ομόρρυθμης εταιρείας.

2.1. Το άρθρο 771 ΑΚ

Το κατά πόσο είναι δυνατός ο αποκλεισμός εταίρου επί διμελούς ομόρρυθμης εταιρείας, είχε απασχολήσει διαχρονικά – και απασχολεί ακόμα - τόσο τη θεωρία όσο και τη νομολογία, με αντιτιθέμενες απόψεις να έχουν υποστηριχθεί εξίσου.

Το δικαίωμα αποκλεισμού εταίρου, μέχρι προ του Ν. 4072/2012, ρυθμιζόταν αποκλειστικά από το άρθρο 771 ΑΚ, σύμφωνα με το οποίο *«Αν υπάρχει σπουδαίος λόγος για να καταγγελθεί η εταιρεία, ο οποίος αφορά παράβαση των υποχρεώσεων εταίρου, το δικαστήριο μπορεί, μετά αίτηση όλων των λοιπών εταίρων, να αποκλείσει από την εταιρεία τον υπαίτιο. Αφότου επιδοθεί η τελεσίδικη απόφαση, η εταιρεία συνεχίζεται μεταξύ των λοιπών εταίρων»*.

Κρατούσα ήταν η άποψη ότι καθόσον δεν προβλεπόταν η ύπαρξη μονοπρόσωπης ομόρρυθμης εταιρείας, εκ των πραγμάτων δεν ήταν δυνατός και ο αποκλεισμός εταίρου εταιρείας αποτελούμενης από δύο μόλις εταίρους, ώστε η άσκηση του δικαιώματος να επιφέρει τη λύση της εταιρείας αυτοδικαίως.⁸⁶ Η άποψη ωστόσο αυτή προσέκρουε στην πάγια έως τότε θέση της νομολογίας σύμφωνα με την οποία προϋπόθεση για τον αποκλεισμό εταίρου αποτελούσε η συνέχιση της παραγωγικής λειτουργίας της επιχείρησης. Ακόμα και τότε δεν ήταν λίγοι εκείνοι που υποστήριζαν την ανάγκη παραδοχής του δικαιώματος αποκλεισμού σε διμελή εταιρεία. Και αυτό διότι η ύπαρξη στο πρόσωπο ενός εκ των εταίρων σπουδαίου λόγου αναπόφευκτα οδηγούσε στην άσκηση του δικαιώματος καταγγελίας της εταιρείας – ως μοναδικό μέσο

⁸⁶ Ρ.Γιοβαννόπουλος σε Σύντομη Ερμηνεία ΑΚ, ο.π., σελ. 1476, Αντωνόπουλος, Δίκαιο Εμπορικών εταιρειών, ο.π., σελ.96, Μπρθες 8320/2009, Αρμ. 2009, σελ. 697.

αποδέσμευσης – και ως εκ τούτου στη λύση και εκκαθάριση αυτής αποβαίνοντας εν τέλει εις βάρος του αναίτιου εταίρου.⁸⁷

Οι λύσεις που προτάθηκαν, προκειμένω να αντιμετωπιστούν τα ανωτέρω εμπόδια ήταν, μεταξύ άλλων, η συνέχιση της εταιρείας με τον εναπομείναντα εταίρο υπό την μορφή της ατομικής επιχείρησης, ή η αναλογική εφαρμογή των άρθρων 1913 επ. ΑΚ, σχετικά με τη δικαστική εκκαθάριση της κληρονομιάς.⁸⁸

2.2. Το άρθρο 263 και 267 του Ν.4072/2012

Υπό το νέο νομοθετικό περιβάλλον, το άρθρο 267 του Ν. 4072/2012, σύμφωνα με το οποίο *«Αν αποχωρήσουν για οποιονδήποτε λόγο ένας ή περισσότεροι εταίροι και παραμείνει μόνο ένας εταίρος, η εταιρεία λύνεται, εφόσον μέσα σε τέσσερις μήνες δεν δημοσιευτεί στο Γ.Ε.ΜΗ. η είσοδος νέου εταίρου»*, φαίνεται να δίνει τη λύση στον δικαιολογητικό λόγο που απέκλειε τη δυνατότητα αποκλεισμού εταίρου στη διμελή εταιρεία, δεδομένου ότι πλέον η άσκηση του δικαιώματος αποκλεισμού ενός εκ των δύο εταίρων, μολονότι καθιστά μονοπρόσωπη την εταιρεία, εντούτοις δεν επιφέρει τη άμεση λύση αυτής.⁸⁹ Με λίγα λόγια, η διάταξη του άρθρου 267 του Ν. 4072/2012 συνάδει με αυτή του άρθρου 263 του Ν. 4072/2012, έχοντας ως κοινό γνώμονα την αρχή της διατήρησης της επιχείρησης. Φαίνεται, δια της συστηματικής ερμηνείας του άρθρου 263 του Ν. 4072/2012 και σε συνδυασμό με αυτές των άρθρων 259, 264 και 267 του ίδιου Νόμου, να μπορεί να ασκηθεί το δικαίωμα αποκλεισμού εταίρου και στις διμελείς εταιρείες δεδομένου ότι η εταιρεία δύναται να συνεχίσει την παραγωγική της δραστηριότητα για τέσσερις μήνες ως μονοπρόσωπη χωρίς να λυθεί.

Σύμφωνη με τα προλεγόμενα φαίνεται να είναι εν γένει και η θεωρία⁹⁰. Αντίθετη ωστόσο είναι η Νομολογία⁹¹, με τη μεγαλύτερη μερίδα να μη δέχεται το δικαίωμα αποκλεισμού εταίρου σε διμελείς εταιρείες. Το βασικό επιχείρημα που συναντάται σε δικαστηριακές αποφάσεις είναι η γραμματική ερμηνεία της διάταξης του άρθρου 263

⁸⁷ Α.Λαμπριανίδου, Ο αποκλεισμός εταίρου στις διμελείς προσωπικές εταιρείες, ΕπισκεΔ, 2019, σελ. 538

⁸⁸ Α.Λαμπριανίδου, Ο αποκλεισμός εταίρου στις διμελείς προσωπικές εταιρείες, ο.π., σελ. 537-539, Ι. Γεροντίδης, Αποκλεισμός εταίρου και καταγγελία εταιρείας στη διμελή Ο.Ε., ΕπισκεΔ, 2014, σελ. 691

⁸⁹ Γεροντίδης, ο.π., σελ. 691

⁹⁰ Χ.Μαστροκόστας σε Μ.Θ.Μαρίνος, Γ. Τριανταφυλλάκης, ο.π., σελ. 529-530, Π.Παναγιώτου, ο.π. σελ. 171, Αντωνόπουλος, ,ό.π, σελ. 124, Ρόκας, Εμπορικές εταιρείες, ο.π., σελ. 152 , Ψυχομάνης, ο.π., σελ.109, Μασούρος Π., ο.π., Μπεχρή-Κεχαγιόγλου, ο.π.

⁹¹ Βλ. ΜπρΑθ 6582/2018, ΔΕΕ, 2018, σελ. 1169, ΜπρΑθ 7196/2014, ΕπισκεΔ, 2014, σελ. 600, ΜονΕφΛαρ 289/2015, ΜονΕφΘεσσαλ 983/2017, ΜονΕφΘεσσαλ 28/2017, ΜονΠρΑθ 374/2018, ΜονΠρΘεσσαλ 6582/2018 με αντιθ. παρατηρήσεις Ι. Γεροντίδη, ΔΕΕ 2018, σελ. 1169.

του Ν. 4072/2012, στην οποία και γίνεται λόγος για «*αίτηση των λοιπών εταίρων*» καθώς και η σκέψη ότι, ενώ το δικαστήριο αποφασίζει επί της αίτησης αποκλεισμού εταίρου προς το σκοπό της συνέχισης της επιχείρησης, εντούτοις καταλήγει να εξαρτάται από τη βούληση του εναπομείναντος και αιτούντος εταίρου.⁹² Έτερο επιχείρημα που χρησιμοποιείται προς υποστήριξη της μη δυνατότητας αποκλεισμού εταίρου διμελούς εταιρείας, κάνει λόγο για ανασφάλεια δικαίου που δημιουργείται καθότι μετά την άπρακτη παρέλευση των τεσσάρων μηνών η εταιρεία λύεται και ως εκ τούτο ανατρέπεται εν τοις πράγμασι η δικαστική απόφαση που διέταξε τον αποκλεισμό εταίρου, αντί της λύσης της εταιρείας. Το γεγονός αυτό καθίσταται μη ανεκτό, καθώς οι αποφάσεις ανατρέπονται μόνο σε β' βαθμό με την άσκηση ενδίκων μέσων.⁹³

Ο αντίλογος στην ως άνω θέση της Νομολογίας είναι ότι, κατά πρώτον, η χρήση του πληθυντικού από τον νομοθέτη, δικαιολογείται από το γεγονός ότι η πλειονότητα των εταιρειών είναι πολυπρόσωπες, καθώς και από τη θέληση του νομοθέτη να αποκλείεται η δυνατότητα άσκησης του εν λόγω δικαιώματος και των αποτελεσμάτων που αυτό επιφέρει κατόπιν πλειοψηφίας και όχι με την ομόφωνη συλλογική απόφαση όλων των λοιπών εταίρων.⁹⁴ Κατά δεύτερον, αν γίνει δεκτή η εν λόγω άποψη, υπάρχει αντίφαση στις προβλέψεις μεταξύ ομόρρυθμης και ετερόρρυθμης καθώς η χρήση του πληθυντικού από τον νομοθέτη χρησιμοποιείται και στη διάταξη του άρθρου 261 παρ. 1 του Ν. 4072/2012⁹⁵, περί της εκούσιας εξόδου εταίρου από την εταιρεία, οπότε για με βάση την εν λόγω ερμηνεία θα έπρεπε το δικαίωμα εξόδου να ασκείται μόνο σε πολυπρόσωπες εταιρείες. Σ' αυτή τη περίπτωση, η βασική αρχή που διαπνέει τον νέο νόμο των προσωπικών εταιρειών, ήτοι η διατήρηση της επιχείρησης, παραγκωνίζεται, καθότι δεν δίνεται η δυνατότητα στον εταίρο διμελούς εταιρείας, να αποδεσμευθεί από την εταιρεία με το ηπιότερο μέσο την εκούσιας εξόδου, εξαναγκάζοντας τον έμμεσα να ζητήσει την λύση της εταιρείας με δικαστική απόφαση.⁹⁶ Επιπλέον και σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 281 παρ. 1 του Ν. 4072/2012, προβλέπεται ότι σε περίπτωση αποκλεισμού του μοναδικού ομόρρυθμου εταίρου ετερόρρυθμης εταιρείας, αυτή λύεται, εκτός αν με τροποποίηση του καταστατικού που καταχωρηθεί στο Γ.Ε.ΜΗ μέσα σε τέσσερις μήνες, εισέλθει νέος ομόρρυθμος εταίρος, γεγονός που εξαρτάται

⁹² Βλ. ΜΕΦΑΘ 7196/2014, ΤΝΠ Νόμος.

⁹³ Α. Λαμπριανίδου, Ο αποκλεισμός εταίρου στις διμελείς προσωπικές εταιρείες, ο.π., σελ. 544

⁹⁴ Α. Λαμπριανίδου, Ο αποκλεισμός εταίρου στις διμελείς προσωπικές εταιρείες, ο.π., σελ. 544-545

⁹⁵ «Ο εταίρος μπορεί με δήλωσή του προς την εταιρεία και τους λοιπούς εταίρους να εξέλθει από την εταιρεία, εκτός αν προβλέπεται διαφορετικά στην εταιρική σύμβαση».

⁹⁶ Ι. Γεροντίδης, Αποκλεισμός εταίρου και καταγγελία εταιρείας στη διμελή Ο.Ε, ο.π., σελ. 695-696

από την βούληση των ετερόρρυθμων εταίρων. Λόγω της συστηματικής ενότητας των διατάξεων 267 και 281 του Ν. 4072/2012 και καθόσον η διάταξη του άρθρου 281 του ίδιου Νόμου αναφέρεται ρητά στη δυνατότητα αποκλεισμού του μοναδικού ομόρρυθμου εταίρου, δίνοντας τη δυνατότητα συνέχισης της εταιρείας για μικρό χρονικό διάστημα με σκοπό την διευθέτηση των θεμάτων της, διαπιστώνεται ότι στο πεδίο εφαρμογής της 267, εντάσσεται και ο αποκλεισμός εταίρου διμελούς εταιρείας.

97

2.3. Η ειδικότερη προϋπόθεση της πρόθεσης ανεύρεσης νέου εταίρου.

Κοινός τόπος, τόσο στις αποφάσεις των δικαστηρίων που κάνουν δεκτή την αίτηση αποκλεισμού εταίρου διμελούς εταιρείας – ως ειδικότερη προϋπόθεση –όσο και σ’ αυτές που την απορρίπτουν – προς ενίσχυση της θέσης τους -, είναι η απαίτηση αναφοράς στο δικόγραφο της αίτησης αποκλεισμού εταίρου λόγω ύπαρξης σπουδαίου λόγου, της πρόθεσης από τον αιτούντα αναίτιο εταίρο ανεύρεσης νέου εταίρου, προκειμένου να συνεχισθεί η παραγωγική λειτουργία της εταιρείας. Δικαιολογητικός λόγος της αυτεπαγγέλτως, κατά το χρόνο συζήτησης, ειδικότερης προϋπόθεσης ανεύρεσης νέου εταίρου, ήτοι της ύπαρξης στο πρόσωπο του αναίτιου εταίρου εννόμου συμφέροντος προς συνέχιση λειτουργίας της εταιρείας, είναι ότι σε διαφορετική περίπτωση καταλήγουμε στο άτοπο, να αναβάλλεται απλώς η λύση της εταιρείας κατά τέσσερις μήνες.

Δεν είναι λίγοι αυτοί που εναντιώνεται στην ως άνω θέση της Νομολογίας προβάλλοντας τα εξής επιχειρήματα ⁹⁸. Πρώτον, η εν λόγω ερμηνεία εναντιώνεται στη διάταξη του άρθρου 263 σε συνδυασμό με αυτή του άρθρου 267 του Ν.4072/2012. Προσδίδεται έννοια στενότερη από τη πραγματική, καθώς η απαίτηση, από το δικαστήριο ουσίας της ρητής μνείας από τον αναίτιο εταίρου, πρόθεσης ανεύρεσης νέου εταίρου δεν συνιστά στοιχείο του πραγματικού της διάταξης του άρθρου 263, καθιστώντας ως εκ τούτου την απόφαση αναιρετέα.⁹⁹ Δεύτερον, σε κάθε περίπτωση, η πρόθεση του αναίτιου εταίρου εξεύρεσης νέου εταίρου, δύναται να συναχθεί σιωπηρά από το γεγονός ότι επέλεξε την αίτηση αποκλεισμού εταίρου του άρθρου 263 αντί αυτής της λύσης της εταιρείας του άρθρου 261. Τρίτον, σύμφωνα με τα διδάγματα

⁹⁷ Χ.Μαστροκόστας σε Μ.Θ.Μαρίνος, Γ. Τριανταφυλλάκης, ο.π., σελ. 529-530, Παναγιώτου Π., ο.π., σελ. 509

⁹⁸ Βλ. παρατηρήσεις Γεροντίδη σε ΑΠ 473/2019, ΔΕΕ, σελ. 11, ΑΠ 37/2019, ΤΝΠ Νόμος.

⁹⁹ Α.Λαμπριανίδου, ο.π., σελ. 547, ΑΠ 449/2006, ΝΟΜΟΣ

κοινής πείρας και λογικής, ακόμα και η αναφορά της πρόθεσης ανεύρεσης νέου εταίρου στο δικόγραφο της αίτησης στην πραγματικότητα δεν έχει καμία περαιτέρω αξία. Και αυτό γιατί, η επιχειρηματική πραγματικότητα μπορεί να διαψεύσει την ηθελημένη, κατά τ' άλλα, πρόθεση ανεύρεσης νέου εταίρου από τον αναίτιο εταίρο, αν λάβουμε υπόψη την πλευρά του νεοεισερχόμενου εταίρου. Η υφιστάμενη αντιδικία ως προς την ομαλή παραγωγική λειτουργία της επιχείρησης, τυχόν προϋφιστάμενα χρέη και υποχρεώσεις του αποκλειόμενου εταίρου έναντι εταιρικών δανειστών, αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα για τον νεοεισερχόμενο τρίτο εταίρο. Άλλωστε, η αναφορά γεγονότων που δικαιολογούν ειδικό έννομο συμφέρον δεν αποτελούν στοιχείο του παραδεκτού μια διαπλαστικής αγωγής, όπως είναι αυτή της αίτησης αποκλεισμού εταίρου.¹⁰⁰

Κλείνοντας, αξίζει να σημειωθεί, η προσπάθεια των τελευταίων ετών τόσο από την πλευρά της θεωρίας όσο και της νομολογίας, προκειμένου να γίνονται δεκτές αιτήσεις αποκλεισμού και σε διμελείς προσωπικές εταιρείες¹⁰¹, θέση η οποία βρίσκει σύμφωνη και την γράφουσα, ως απόλυτα εναρμονισμένη με τη γραμματική διατύπωση των άρθρων 263 και 267 του Ν. 4072/2012 καθώς και υπό την τελολογική ερμηνεία του νέου δικαίου των προσωπικών εμπορικών εταιρειών προς διατήρηση των επιχειρήσεων.

Χαρακτηριστική είναι η **υπ' αριθμ. 473/2019 απόφαση του Αρείου Πάγου** η οποία έκρινε ότι: *«Περαιτέρω, προϋπόθεση για την άσκηση του δικαιώματος αποκλεισμού εταίρου, είναι η αίτηση να έχει υποβληθεί από τους λοιπούς εταίρους. Ο αποκλεισμός μπορεί να αφορά έναν ή περισσότερους εταίρους, ερμηνεία που ίσχυε και τη μέχρι πρότινος εφαρμοζόμενη διάταξη του άρθρου 771 ΑΚ. Από τη διάταξη του άρθρου 263 Ν.4072/2012, σε συνδυασμό με τις λειτουργικά συναφείς διατάξεις των άρθρων 259, 264 και 267 Ν.4072/2012, υπό το πρίσμα της αρχής της διατήρησης της εταιρικής επιχείρησης, το δικαίωμα αποκλεισμού μπορεί να ασκηθεί και από τον "άλλο εταίρο", δοθέντος ότι μετά την εισαγωγή του θεσμού της μονοπρόσωπης ομόρρυθμης εταιρείας, έστω και για περιορισμένο χρονικό διάστημα, αυτή γίνεται δεκτή ανεξάρτητα από την*

¹⁰⁰ Ι. Γερωντίδης, Αποκλεισμός εταίρου και καταγγελία εταιρείας στη διμελή Ο.Ε. ο.π., σελ. 695-696, Α.Λαμπριανίδου, Ο αποκλεισμός εταίρου στις διμελείς προσωπικές εταιρείες ο.π., σελ. 544-547

¹⁰¹ Βλ. από **ΘΕΩΡΙΑ**: Ψυχομάνης ο.π., σελ. 131, Β.Αντωνόπουλος, ο.π.,σελ. 123, Ε.Αλεξανδρίδου, ο.π., σελ. 132, Π. Παναγιώτου, ο.π., σελ. 131, Ε.Κιουπτσίδου- Στρατουδάκη, Λύση ομόρρυθμης εταιρείας μετά τον Ν.4072/2012, ο.π., σελ. 204, Ρόκας, ο.π., σελ. 151, Γερωντίδης σε Μασούρο, ο.π., σελ. 699, Βλ. από **ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ**: ΑΠ 37/2019, ΑΠ 473/2019, ΜΕφΘες 387/2017, ΕλλΔικ/νη 2017, σελ. 1752, ΜΕφΘες 1750/2019, Αρμ. 2020, σελ. 1832, ΜΕφΛαμ 7/2015, ΔΕΕ 2015, σελ.621, ΜΠρΚερκ 863/2016, ο.π., ΜπρΧαλκ 91/2014, ΕπισκΕΔ 2014, σελ. 611, ΜΠρΔρ 141/2020, Νόμος.

αιτία ("για οποιονδήποτε λόγο") της αποχώρησης "ενός ή περισσότερων εταίρων". Έτσι, αν οι εταιρικές μερίδες συγκεντρωθούν στα χέρια ενός η εταιρεία λύνεται, ενώ αν αποχωρήσουν για οποιονδήποτε λόγο ένας ή περισσότεροι εταίροι και παραμείνει μόνο ένας εταίρος, η εταιρεία λύνεται, εφόσον μέσα σε δυο μήνες δεν δημοσιευθεί στο Γ.Ε.Μ.Η. η είσοδος νέου εταίρου (άρθρο 267 παρ. 1 του Ν.4072/2012, το οποίο ήδη προβλέπει δυνατότητα συνέχισης της εταιρείας επί τετράμηνο, μετά την αντικατάσταση του με το άρθρο 27 του Ν.4403/2016, ΦΕΚ Α' 125/7-7-02016). Εξάλλου, η διάταξη του άρθρου 263 του Ν.4072/2012, δεν θέτει ως στοιχείο του πραγματικού της αίτησης, τη ρητή μνεία της πρόθεσης ανεύρεσης νέου εταίρου για τη συνέχιση της εταιρείας.» αλλά και η υπ' αριθμ. 37/2019 απόφαση του Αρείου Πάγου η οποία έκρινε ομοίως ότι : «Ο αποκλεισμός εταίρου είναι δυνατός και στις διμελείς εταιρείες, εφόσον ο σπουδαίος λόγος που καθιστά αδύνατη τη συνέχιση της εταιρείας με τον αιτούντα αφορά το πρόσωπο του καθ' ου η αίτηση, αφού, μετά τον αποκλεισμό και μέσα στο τετράμηνο που ακολουθεί, ο εναπομείνας εταίρος μπορεί να συνεχίσει την εταιρία με νέο εταίρο, σύμφωνα με το άρθρο 267 του ίδιου ως άνω Νόμου με τον τίτλο "Μονοπρόσωπη εταιρία" που ορίζει ότι "Αν αποχωρήσουν για οποιονδήποτε λόγο ένας ή περισσότεροι εταίροι και παραμείνει μόνο ένας εταίρος, η εταιρεία λύνεται, εφόσον μέσα σε τέσσερις μήνες δεν δημοσιευτεί στο Γ.Ε.Μ.Η. η είσοδος νέου εταίρου". Επίσης το άρθρο 281 § 1 του Νόμου αυτού προβλέπει ρητά ότι "σε περίπτωση αποκλεισμού του μοναδικού ομορρύθμου εταίρου" ετερόρρυθμης εταιρίας, η εταιρία λύνεται, εκτός αν μέσα σε 4 μήνες "εισέλθει στην εταιρία νέος εταίρος ως ομόρρυθμος". Η θέση ότι δεν είναι δυνατός ο αποκλεισμός εταίρου σε διμελή εταιρία, διότι, ενώ το δικαστήριο αποφασίζει τον αποκλεισμό του ενός εταίρου για να συνεχισθεί η εταιρική επιχείρηση, η συνέπεια αυτή εξαρτάται αποκλειστικά από τη βούληση του αιτούντος τον αποκλεισμό, έρχεται σε αντίθεση με την παραπάνω ρύθμιση του νόμου. Οι παραπάνω διατάξεις των άρθρων 267 και 281 παρ. 1 βρίσκονται σε συστηματική ενότητα μέσα στον ν. 4072/ 2012, επιτρέποντας την προσωρινή διατήρηση της εταιρίας, με σκοπό την εξομάλυνσή της, με την είσοδο νέου εταίρου. Συνεπώς, στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 267 που, κατά το γράμμα του, ρυθμίζει τις περιπτώσεις "αποχώρησης" "για οποιονδήποτε λόγο", χωρίς να διακρίνει ειδικότερα, εντάσσεται και ο αποκλεισμός εταίρου διμελούς εταιρίας. Άλλωστε, η ερμηνευτική συστολή του πεδίου των άρθρων 263 και 267, ώστε να μην είναι δυνατός ο αποκλεισμός εταίρου στις διμελείς εταιρείες, οδηγεί κατ' αποτέλεσμα στη δυνατότητα περιέλευσης της εταιρικής επιχείρησης σε έναν από τους δύο εταίρους με βάση την "ΚΠολΔ 483" (Διανομή επιχειρήσεων που αποτελούν οικονομικό σύνολο), η οποία προβλέπει τη

διανομή της επιχείρησης με τη δυνατότητα του δικαστηρίου κατόπιν αίτησης κάποιου από τους κοινωνούς να επιδικάσει την επιχείρηση που πρέπει να διανεμηθεί σε εκείνον που το ζητεί έναντι καταβολής χρηματικού ποσού ίσου προς την αξία της επιχείρησης, η οποία όμως τελεί υπό προϋποθέσεις, οι οποίες είναι διαφορετικές από αυτές με τις οποίες κρίνεται ο αποκλεισμός εταίρου. Με βάση τον σκοπό της διατήρησης της επιχείρησης που διακατέχει τον ν. 4072/2012, δεν πρέπει να αποκλείεται ο δικαστικός αποκλεισμός εταίρου διμελούς εταιρίας, όταν αυτός δεν έχει τη δυνατότητα συμμετοχής στην εταιρία, επειδή π.χ. αδυνατεί να εισφέρει την εργασία του, όπως προβλέπει η εταιρική σύμβαση για όλους τους εταίρους (διότι έχει απωλέσει την επαγγελματική ιδιότητα που είναι απαραίτητη ή για άλλο λόγο) ή ενεργεί κατ' εξακολούθηση πράξεις εις βάρος του συμφέροντος της εταιρίας, π.χ. πράξεις ανταγωνισμού. Η θέση ότι δεν είναι δυνατός ο αποκλεισμός εταίρου διμελούς εταιρίας οδηγεί σε αδιέξοδο, όταν ζητείται ο αποκλεισμός εταίρου για παράβαση των υποχρεώσεών του, ενώ ο καθ' ου η αίτηση αποκλεισμού υποβάλλει αίτηση λύσης της εταιρίας ασκώντας καταχρηστικά το σχετικό δικαίωμα».

Με τι ως άνω αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου φαίνεται πλέον να «αίρεται η ανασφάλεια δικαίου» που είχε προκαλέσει στον χώρο των προσωπικών εταιρειών η διχογνωμία της νομολογίας περί της δυνατότητας ή μη αποκλεισμού εταίρου διμελούς εταιρείας, αποδεχόμενες την δυνατότητα αποκλεισμού επί διμελούς εταιρείας - χωρίς την οποιαδήποτε μνεία στο δικόγραφο πρόθεσης ανεύρεσης νέου εταίρου- με βάση τη συστηματική ερμηνεία της διάταξης του άρθρου 263 του Ν.4072/2012, ήτοι λόγω της συσχέτισης της με τις διατάξεις των άρθρων 267 και 281 του Ν.4072/2012.¹⁰²

¹⁰² Α.Λαμπριανίδου, Ο αποκλεισμός εταίρου στις διμελείς προσωπικές εταιρείες ο.π., σελ. 548

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^Ο

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΙΤΗΣΗΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ ΕΤΑΙΡΟΥ

3.1. Οι συνέπειες της υποβολής της αίτησης αποκλεισμού

Όπως αναλυτικά εκτέθηκε ανωτέρω, τα αποτελέσματα της αίτησης αποκλεισμού εταίρου επέρχονται με την έκδοση δικαστικής απόφασης. Μέχρι τότε, η εταιρική ιδιότητα του υπό αποκλεισμού εταίρου, με όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτή, διατηρείται. Κατά το εν λόγω διάστημα ο υπό αποκλεισμό εταίρος, δύναται ακόμα και να μεταβιβάσει την εταιρική του συμμετοχή, εκτός αν προβλέπεται διαφορετικά στο καταστατικό της εταιρείας, είτε το δικαστήριο διατάζει την απαγόρευση μεταβίβασης έως την έκδοση απόφασης¹⁰³, καθώς και να καταγγείλει την εταιρεία, οπότε και η αίτηση αποκλεισμού καθίσταται άνευ αντικειμένου και απορρίπτεται.¹⁰⁴ Δεν θα πρέπει να λησμονείται η περίπτωση της τυχόν καταχρηστικής άσκησης των δικαιωμάτων του υπό αποκλεισμού εταίρου¹⁰⁵ ή αντίστοιχα τυχόν καταχρηστική απαίτηση από πλευράς των λοιπών εταίρων προς εκπλήρωση υποχρεώσεων του υπό αποκλεισμό εταίρου, οπότε και δύναται το δικαστήριο σε αυτή την περίπτωση να απαγορεύσει την εν λόγω άσκηση με απόφαση ασφαλιστικών μέτρων.¹⁰⁶

Ειδικότερα, ως προς το ζήτημα της δυνατότητας προσωρινού αποκλεισμού εταίρου με τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, έχουν υποστηριχθεί στη θεωρία και τη νομολογία αντίθετες απόψεις. Κατά μια άποψη,¹⁰⁷ ο προσωρινός αποκλεισμός εταίρου δεν δύναται να διαταχθεί με τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων και δη της προσωρινής ρύθμισης κατάστασης, διότι πρόκειται για καταστρατήγηση της διάταξης του άρθρου 263 του Ν.4072/2012, σε κάθε δε περίπτωση συνιστά ανεπίτρεπτη ικανοποίηση δικαιώματος. Άλλωστε, το Δικαστήριο δύναται να διατάξει άλλα μέτρα προσωρινής ρύθμισης της κατάστασης, όπως: την απαγόρευση άσκησης από πλευράς του υπό αποκλεισμού εταίρου εταιρικών δικαιωμάτων του, ήτοι την απαγόρευση διαχειριστικών πράξεων, τη λήψη γνώσης ως προς την πορεία των εταιρικών υποθέσεων, την είσοδο του στην εταιρική επιχείρηση και την γενικότερη ανάμειξη του

¹⁰³ Βλ. άρθρο 781 ΚπολΔ.

¹⁰⁴ Ρόκας, ο.π., σελ. 91, Χ.Μαστροκόστας, σε Μ.Θ.Μαρίνος, Γ. Τριανταφυλλάκης ο.π., σελ. 533, ΜπρΘες 18782/2011

¹⁰⁵ Βλ. άρθρο 281 ΑΚ.

¹⁰⁶ Ψυχομάνης, ο.π., σελ. 133

¹⁰⁷ Αντωνόπουλος, ο.π., σελ. 124

στα εταιρικά πράγματα.¹⁰⁸ Κατά άλλη άποψη¹⁰⁹, ο προσωρινός αποκλεισμός εταίρου είναι επιτρεπτός με την διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων και σύμφωνα με τις προϋποθέσεις της εκούσιας δικαιοδοσίας. Και αυτό διότι, είναι δυνατή από το δικαστήριο η ανάκληση, οποτεδήποτε, ακόμα και αυτεπαγγέλτως, της προσωρινής διαταγής με την οποία επιβάλλεται ο προσωρινός αποκλεισμός εταίρου, χωρίς να επηρεάζεται, σε περίπτωση μετέπειτα απόρριψης της αίτησης αποκλεισμού, η νομική θέση του υπό αποκλεισμό εταίρου.¹¹⁰

3.2. Οι συνέπειες της απόφασης αποκλεισμού ως προς τον εταίρο

3.2.1. Απόσβεση εταιρικής ιδιότητας

Η επίδοση στον αποκλειόμενο εταίρο της οριστικής απόφασης αποκλεισμού σηματοδοτεί την απώλεια της εταιρικής του ιδιότητας και τη συνέχιση της εταιρείας+ με τους λοιπούς εταίρους.¹¹¹ Η μετέπειτα νόμιμη και απαραίτητη προϋπόθεση της τροποποίησης του καταστατικού και δημοσίευσης του στο Γ.Ε.ΜΗ, σηματοδοτεί την απώλεια της εταιρικής ιδιότητας του εταίρου και ως προς τους καλόπιστους τρίτους.¹¹² Από το σημείο αυτό, επέρχεται και η απώλεια των διοικητικών και περιουσιακών εταιρικών δικαιωμάτων του αποκλειόμενου εταίρου με την αντίστοιχη επαύξηση των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των εναπομεινάντων εταίρων, το ποσοστό συμμετοχής των οποίων προσαυξάνεται κατά την αναλογία συμμετοχής εκάστου στην εταιρεία, εκτός αν προβλέπεται διαφορετικά στην εταιρική σύμβαση.¹¹³ Συγκεκριμένα, ο αποκλειόμενος εταίρος δεν έχει πλέον το δικαίωμα ψήφου κατά την λήψη αποφάσεων, δεν δύναται να ελέγχει τη πορεία των εταιρικών υποθέσεων, να αιτείται πληροφορίες και παροχή λογοδοσίας, ενώ παράλληλα χάνει το δικαίωμα συμμετοχής στη διαχείριση και εκπροσώπηση της εταιρείας, το δικαίωμα συμμετοχής στα κέρδη και δεν δικαιούται συμμετοχή σε προϊόν εκκαθάρισης της εταιρείας καθότι δεν διενεργείται ολική εκκαθάριση.¹¹⁴

¹⁰⁸ Ρ.Γιοβαννόπουλος, Δύο ζητήματα αποκλεισμού εταίρου ο.ε., ο.π., σελ. 650

¹⁰⁹ Π.Παναγιώτου, ο.π., σελ. 293

¹¹⁰ Βλ. ΜΠρΘες 18782/2011, ΜπρΘες 8320/2009, Νόμος.

¹¹¹ Π. Παναγιώτου, ο.π., σελ. 292

¹¹² Π. Παναγιώτου, ο.π., σελ. 292, Χ.Μαστροκόστας, ο.π., σελ. 534, Αλεξανδρίδου, ο.π., σελ. 133, ΜπρΚαρδ 22/2014, ο.π., σελ. 682, ΕφΘες 387/2017, ΕλλΔνη, 2017, σελ. 1752.

¹¹³ Ν. Ρόκας, ο.π., σελ. 94, Π.Παναγιώτου, ο.π., σελ. 160, Β. Αντωνόπουλος, ο.π. σελ. 117

¹¹⁴ Ε.Αλεξανδρίδου, ο.π., σελ. 95-101, Ν. Ρόκας, ο.π., σελ. 60

3.2.2. Η επιστροφή των αντικειμένων που είχαν εισφερθεί κατά χρήση

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 264 παρ. 1 του Ν.4072/2012, «Σε περίπτωση εξόδου ή αποκλεισμού εταίρου η εταιρεία του αποδίδει αυτούσια τα αντικείμενα που είχε εισφέρει κατά χρήση». Με λίγα λόγια, μετά την έξοδο εταίρου, που επήλθε λόγω αποκλεισμού του, προβλέπεται η εκκαθάριση των σχέσεων μεταξύ του αποκλειόμενου εταίρου και της εταιρείας. Ως αντικείμενα, κατά την έννοια της εν λόγω διάταξης νοούνται οικονομικά αγαθά, επιδεκτικά εξουσίας και εκμετάλλευσης, υπό την ιδιότητα τους ως ενσώματα ή ασώματα ¹¹⁵, ενώ δεν λαμβάνονται υπόψη όσα είχε εισφέρει ο αποκλειόμενος εταίρος κατά κυριότητα, εκτός αν προβλέπεται διαφορετικά στην εταιρική σύμβαση.¹¹⁶

Τα εισφερθέντα αντικείμενα αποδίδονται άμεσα στον αποκλειόμενο εταίρο, ήτοι μια ημέρα μετά την αποχώρηση του από την εταιρεία, εξαιρουμένων όσων είχαν τεθεί στην εταιρική σύμβαση υπό αίρεση ή προθεσμία για την απόδοση τους. Δεν αποκλείεται, υπό το πνεύμα της καλής πίστης, να υποχρεωθεί ο αποκλειόμενος εταίρος στην καθυστέρηση της απόδοσης των αντικειμένων του – με πιθανή καταβολή αποζημίωσης χρήσης - στην περίπτωση που τα αντικείμενα είναι οικονομικά απαραίτητα για την εταιρεία, ενώ καθίσταται αδύνατη η άμεση αντικατάστασή τους.¹¹⁷ Διαφορετική είναι η περίπτωση κατά την οποία ο αποκλειόμενος εταίρος οφείλει στην εταιρεία, όπως π.χ. στην περίπτωση υποχρέωσης κάλυψης χρεών της εταιρείας κατά το ποσοστό συμμετοχής του, οπότε και η εταιρεία δύναται σ' αυτή τη περίπτωση να προβεί σε επίσχεση των εισφερθέντων πραγμάτων κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 325 ΑΚ.¹¹⁸

3.2.3. Το δικαίωμα ενημέρωσης

Ακόμα και μετά την ακούσια αποχώρηση του από την εταιρεία, ο αποκλειόμενος εταίρος, διατηρεί το δικαίωμα ενημέρωσης του σχετικά με τις εταιρικές υποθέσεις, στο μέτρο βέβαια που οι εν λόγω πληροφορίες καθίστανται απαραίτητες και στα πλαίσια της καλής πίστης, για την ικανοποίηση της αξίωσης του για την καταβολή της αξίας της εταιρικής του συμμετοχής.¹¹⁹

¹¹⁵ Β.Βαθρακοκύλης, Ερμ.Νομ.ΑΚ., 2007, άρθρο 947, αρ.1

¹¹⁶ Ψυχομάνης, ο.π., σελ. 133, Παναγιώτου,ο.π., σελ. 283-284, Ρόκας, ο.π., σελ. 150, Αντωνόπουλος, ο.π., σελ. 124

¹¹⁷ Χ.Μαστροκώστας, ο.π., σελ. 538-539

¹¹⁸ «Αν ο οφειλέτης έχει κατά του δανειστή ληξιπρόθεσμη αξίωση συναφή με την οφειλή του, έχει δικαίωμα, εφόσον δεν προκύπτει κάτι άλλο, να αρνηθεί την εκπλήρωση της παροχής ωσότου ο δανειστής εκπληρώσει την υποχρέωση που τον βαρύνει (δικαίωμα επίσχεσης)», Χ.Μαστροκώστας, ο.π., σελ. 539

¹¹⁹ Χ. Μαστροκώστας, ο.π., σελ. 535

3.2.4. Η καταβολή της αξίας της εταιρικής συμμετοχής

Σύμφωνα με τη παράγραφο 2 εδ. α' του άρθρου 264 του Ν. 4072/2012, «Εφόσον δεν προβλέπεται διαφορετικά στην εταιρική σύμβαση, ο εξερχόμενος ή ο αποκλειόμενος εταίρος, με την επιφύλαξη του δευτέρου εδαφίου της παραγράφου 3 του άρθρου 261, έχει αξίωση κατά της εταιρείας για καταβολή της πλήρους αξίας της συμμετοχής του.» Για τον υπολογισμό της αξίας της εταιρικής συμμετοχής, λαμβάνεται υπόψη η περιουσιακή κατάσταση της εταιρείας τη χρονική στιγμή έκδοσης της διαπλαστικής απόφασης αποκλεισμού εταίρου και καταβάλλεται στο τέλος της εταιρικής χρήσης. Επισημαίνεται ότι, η αίτηση καταβολής της αξίας της εταιρικής συμμετοχής μπορεί να ασκηθεί και αυτοτελώς κατά της εταιρείας, υπό την έννοια ότι η ικανοποίηση της εν λόγω αξίωσης του αποκλειόμενου εταίρου δεν αποτελεί προϋπόθεση της αίτησης αποκλεισμού.¹²⁰

Κατά την παράγραφο 3 του άρθρου 264 του ανωτέρω Νόμου, ο αποκλειόμενος εταίρος ευθύνεται για την κάλυψη των χρεών της εταιρείας, εάν η εταιρική περιουσία δεν επαρκεί για την κάλυψη αυτών, κατά τον λόγο της συμμετοχής του στις ζημίες, εξαιρουμένων των περιπτώσεων όπου τα εταιρικά χρέη συνυπολογίστηκαν κατά τον προσδιορισμό της αξίας της εταιρικής του συμμετοχής, οπότε στη περίπτωση αυτή ο αποκλειόμενος εταίρος έχει αξίωση ελευθέρωσης έναντι του νομικού προσώπου της εταιρείας και των εταίρων.¹²¹

3.2.4.1. Υπόχρεος προς καταβολή

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το ζήτημα του φορέα της ευθύνης προς καταβολή της αξίας της εταιρικής συμμετοχής έναντι του αποκλειόμενου εταίρου, για το οποίο και έχουν υποστηριχθεί αντιτιθέμενες απόψεις. Κατά μία άποψη, έναντι του αποκλειόμενου εταίρου δεν ευθύνεται μόνο το νομικό πρόσωπο της εταιρείας για την καταβολή της αξίας της εταιρικής συμμετοχής αλλά και οι λοιποί εταίροι, διότι ο αποκλειόμενος εταίρος, έχοντας πλέον απωλέσει της εταιρική του ιδιότητα, αποτελεί για την εταιρεία τρίτο εταιρικό δανειστή¹²². Ως εκ τούτου, ο αποκλειόμενος εταίρος δύναται να αξιώσει την ικανοποίηση της απαίτησης του άμεσα από τους λοιπούς εταίρους, οι οποίοι και σύμφωνα με το άρθρο 249 παρ. 1 του Ν.4072/2012, ευθύνονται απεριόριστα και εις ολόκληρον. Καθότι δεν δεσμεύεται πλέον από την υποχρέωση

¹²⁰ Χ.Μαστροκόστας, ο.π., σελ. 534, ΜπρΚαρδ 22/2014, ο.π., σελ. 682

¹²¹ Χ.Μαστροκόστας, ο.π., σελ. 534, ΜπρΚαρδ 22/2014, ο.π., σελ. 534

¹²² Ρόκας, ο.π., σελ. 149-150, Ψυχομάνης, ΔικΕμπΕτ, ο.π., σελ. 134, ΜΠρΑθ 2806/2017, Νόμος.

πίστης προς τους λοιπούς εταίρους, δύναται να απαιτήσει την εν λόγω αξίωση του εξ' αρχής από τους λοιπούς εταίρους και μάλιστα χωρίς την προηγούμενη άρνηση της εταιρείας προς εκπλήρωση της υποχρέωσης λόγω ανεπάρκειας της εταιρικής περιουσίας.¹²³ Υποστηρίζεται εν ολίγοις, ότι η αξίωση καταβολής της εταιρικής συμμετοχής παρότι συνδέεται με την εταιρική σχέση, εντούτοις, αποτελεί μετενέργεια του εταιρικού δεσμού του εταίρου με την εταιρεία, με δανειστή της απαίτησης πρόσωπο εκτός της εταιρείας.¹²⁴ Έτσι, η αξίωση του αποκλειόμενου εταίρου καθίσταται εξωτερική ως προς την εταιρεία και τους εταίρους και ως εκ τούτου η ικανοποίηση της δεν καθορίζεται μεταξύ των προβλεπόμενων από την εταιρική σχέση υποχρεώσεων.¹²⁵ Καθοριστικό για την ευθύνη των λοιπών εταίρων αποτελεί όχι το είδος της απαίτησης αλλά η θέση του δικαιούχου της αξίωσης, ήτοι αν πρόκειται για εταίρο της εταιρείας ή τρίτο. Υπό αυτή τη θέση, η αξίωση καταβολής της αξίας της εταιρικής συμμετοχής δεν έρχεται σε αντίθεση με τη διάταξη του άρθρου 745 ΑΚ¹²⁶, η ικανοποίηση δε του αποκλειόμενου εταίρου από ορισμένο εταίρο συνιστά εκκαθαριστική ενοχή, δίνοντας το δικαίωμα, στον εταίρο που κατέβαλε το ποσό της απαίτησης, αναγωγής κατά των λοιπών εταίρων της εταιρείας.¹²⁷

Αντίθετη προς την ως άνω θέση φαίνεται να είναι η Νομολογία, σύμφωνα με την οποία αποκλειστικά υπόχρεο προς ικανοποίηση της αξίωσης καταβολής της εταιρικής συμμετοχής είναι το ίδιο το νομικό πρόσωπο της εταιρείας και ως εκ τούτου η μόνη που νομιμοποιείται παθητικά στη δίκη αποκλεισμού.¹²⁸ Δικαιολογητικός λόγος της θέσης αυτής είναι ότι η εν λόγω αξίωση του αποκλειόμενου εταίρου συνιστά αξίωση απορρέουσα από την εταιρική σχέση.¹²⁹ Έτερο επιχείρημα της θέσης υπέρ του αποκλεισμού της ευθύνης των λοιπών εταίρων, είναι ότι σε περίπτωση που οι εταίροι

¹²³ Χ.Μαστροκόστας, ο.π., σελ. 534, ΜπρΚαρδ 22/2014, ο.π., σελ. 539

¹²⁴ Βλ. παρατηρήσεις Μαστροκόστας σε ΜεφΑθ 570/2017, ο.π., σελ. 847

¹²⁵ Χ. Μαστροκόστας σε Μαρίνο, ο.π., σελ. 542, ο ίδιος παρατηρήσεις σε ΜεφΘες 570/2017, ο.π., σελ. 848-849, όπου τονίζεται η δυνατότητα αναλογικής εφαρμογής του άρθρου 783 ΑΚ, ώστε οι εταίροι μπορούν να ενεργοποιήσουν την ευθύνη τους στις εσωτερικές σχέσεις και να καλύψουν το έλλειμμα της εταιρείας που αντιστοιχεί στην αξίωση του αποκλειόμενου εταίρου.

¹²⁶ Άρθρο 745 ΑΚ, ΝΟΜΟΣ : «Ο εταίρος αν δεν συμφωνήθηκε διαφορετικά, δεν έχει υποχρέωση να αυξήσει την εισφορά του, ούτε να τη συμπληρώσει, αν μειώθηκε εξαιτίας ζημιών μετά την πραγματοποίηση της»

¹²⁷ Χ. Μαστροκόστας σε Μαρίνο, ο.π., σελ. 540, ο ίδιος παρατηρήσεις σε ΜεφΘες 570/2017, ο.π., σελ. 847

¹²⁸ ΜεφΑθ 570/2017, ΕλΔνη, 2017, σελ. 843, με παρατηρήσεις Μαστροκόστας, σελ. 846, ΕφΛαρ 58/2011, ΕπισκΕΔ 2017, σελ. 843, με παρατηρήσεις Παμπούκη, σελ. 749.

¹²⁹ Βλ. παρατηρήσεις Μαστροκόστας σε ΜεφΑθ 570/2017, ο.π., σελ. 847-848, ο οποίος τονίζει τον τιμωρητικό χαρακτήρα της εν λόγω απόφασης ως προς το πρόσωπο του εξελθόντα εταίρου, διότι στην περίπτωση που δεν ικανοποιηθεί από την εταιρική περιουσία, χάνει την εταιρική του συμμετοχή η αξία της οποίας περιέρχεται αυτοδικαίως στην εταιρεία.

αναγκασθούν να ικανοποιήσουν τυχόν απαίτηση πρώην συνεταίρου τους που πηγάζει από την εταιρική σχέση, πρόκειται ουσιαστικά για «έμμεση συμπληρωματική εισφορά» η οποία έρχεται σε αντίθεση με τη διάταξη του άρθρου 745 ΑΚ.¹³⁰

3.2.4.2. Υπολογισμός της αξίας της εταιρικής συμμετοχής

Το πρώτο στάδιο για τον υπολογισμό της αξίας της εταιρικής συμμετοχής του αποκλειόμενου εταίρου είναι αυτό του υπολογισμού της αξίας της εταιρικής επιχείρησης, στάδιο στο οποίο και συναντώνται δυσκολίες. Σύμφωνα με το εδ.α' του άρθρου 255 του Ν. 4072/2012 «Στο τέλος της εταιρικής χρήσης συντάσσεται λογαριασμός, από τον οποίο εμφανίζονται τα κέρδη ή οι ζημίες της εταιρείας.». Το είδος και το περιεχόμενο του λογαριασμού εξειδικεύεται σύμφωνα με το Νόμο 4308/2014 (Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα – εν συντομία Ε.Λ.Π.), κατά τον οποίο προσωπικές εταιρείες με κύκλο εργασιών μικρότερο του 1.500.000 ευρώ, ανήκουν στην κατηγορία των μικρών οντοτήτων που δεν υποχρεούνται στην κατάρτιση ισολογισμού αλλά τηρούν απλογραφικά βιβλία (βιβλία εσόδων - εξόδων) ενώ εταιρείες που ξεπερνούν το ως άνω ποσό υποχρεούνται στην τήρηση διπλογραφικών βιβλίων και στη σύνταξη ισολογισμού. Οι δυσκολίες συναντώνται κυρίως στην πρώτη κατηγορία εταιρειών – που αποτελούν και την πλειοψηφία του επιχειρηματικού κόσμου – διότι τα απλογραφικά βιβλία εν αντιθέσει με τα διπλογραφικά περιέχουν ελάχιστα δεδομένα από τις οικονομικές καταστάσεις της επιχείρησης ώστε να είναι δυνατόν να προκύψουν λάθη ως προς την πραγματική αξία της επιχείρησης. Το γεγονός αυτό επιτείνεται και από το ότι ο λογαριασμός αποτελεσμάτων χρήσης δεν ελέγχεται από ορκωτούς ελεγκτές ώστε να μειώνεται η πιθανότητα τυχόν λάθους στον υπολογισμό, πράγμα το οποίο θα επηρεάσει μετέπειτα και τον υπολογισμό της αξίας συμμετοχής του αποκλειόμενου εταίρου.¹³¹

Σε δεύτερο στάδιο υπολογίζεται η αξία συμμετοχής του αποκλειόμενου εταίρου. Ειδικότερα, η αξία που καταβάλλεται, ισούται με την αγοραία αξία της εταιρικής του συμμετοχής κατά το χρόνο απόσβεσης της εταιρικής του συμμετοχής. Λαμβάνεται υπόψη δηλαδή η αξία που θα επέφερε η μεταβίβαση της εταιρικής συμμετοχής του αποκλεισθέντος εταίρου στην αγορά κατά τον χρόνο αποκλεισμού του.¹³² Για τον

¹³⁰ Βλ. παρατηρήσεις Μαστροκόστα σε ΜεφΘες 570/2017, ΕλλΔνη, 2017, σελ. 847, Γεροντίδη σε Μασούρο, ο.π., σελ. 682.

¹³¹ Ι. Παπαδημόπουλος σε Θ. Μαρίνο- Γ. Τριανταφυλλάκη, ο.π.,

¹³² Ψυχομάνης, ο.π., σελ. 134, Ε.Κιουπτσίδου-Στρατουδάκη, ο.π., σελ. 207

υπολογισμό της εν λόγω αξίας θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η πραγματική οικονομική κατάσταση της εταιρείας¹³³, στην οποία συμπεριλαμβάνεται τόσο το ενεργητικό αυτής κατά τον χρόνο αποκλεισμού του εταίρου, ήτοι εμφανή και αφανή κέρδη της εταιρείας¹³⁴, αποτιμητά σε χρήμα άυλα αγαθά¹³⁵ (φήμη, πελατεία, διακριτικά γνωρίσματα), όσο και το παθητικό αυτής, ήτοι χρέη της εταιρείας προς τρίτους. Συνεκτιμάται επίσης τόσο η τρέχουσα οικονομική απόδοση της εταιρείας όσο και η προσδοκώμενη.¹³⁶ Τα στοιχεία τα οποία συμπεριλαμβάνονται στην αξία της εταιρικής συμμετοχής του αποκλειόμενου εταίρου αποτελούν: η αξία της εισφοράς του, η θέση του στην εταιρεία και η συμμετοχή στα εταιρικά πράγματα.¹³⁷

Ωστόσο, σε περίπτωση οφειλών ως προς την εισφορά του αποκλειόμενου εταίρου, ο ίδιος απαλλάσσεται από την υποχρέωση καταβολής, υπό την έννοια ότι το οφειλόμενο ποσό θα συνυπολογιστεί κατά τον καθαρισμό της αξίας της εταιρικής του συμμετοχής. Σε περίπτωση που προκύπτει αρνητική τιμή ως προς την αξία της εταιρικής συμμετοχής του αποκλειόμενου εταίρου, ο ίδιος οφείλει να καταβάλει τη διαφορά προς την εταιρεία σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 904 ΑΚ (αδικαιολόγητος πλουτισμός).¹³⁸

Καταλήγουμε ότι για την αποτίμηση, με βάση τα ως άνω στοιχεία, καθίσταται απαραίτητη η κατάρτιση ειδικού ισολογισμού, ο οποίος θα δύναται να απεικονίσει την πραγματική περιουσιακή κατάσταση της εταιρείας.¹³⁹

Ως προς τον χρόνο αποτίμησης της αξίας της εταιρικής συμμετοχής, κρατούσα¹⁴⁰ είναι η άποψη σύμφωνα με την οποία κρίσιμος θεωρείται ο χρόνος αποκλεισμού του εταίρου από την εταιρεία, ήτοι η ημέρα έκδοσης της απόφασης που διατάσσει τον αποκλεισμό.

141

¹³³ Ε.Κιουπτσίδου-Στρατουδάκη, ο.π., σελ. 207

¹³⁴ Ν.Ρόκας, ο.π., σελ. 153, Β.Αντωνόπουλος, ο.π., σελ.125, Π.Παναγιώτου, ο.π., σελ. 172

¹³⁵ Κ.Παμπούκη σε ΜπρΛαρ2081/2009, ΕπισκΕΔ, 2010

¹³⁶ Βλ. παρατηρήσεις Χ. Μαστροκόστα σε ΜΕΦΘες 570/2017, σελ. 843, Ε.Κιουπτσίδου-Στρατουδάκη, ο.π., σελ. 207

¹³⁷ Βλ. παρατηρήσεις Χ. Μαστροκόστα σε ΜΕΦΘες 570/2017, σελ. 843, ο ίδιος, σε Μαρίνο-Τριανταφυλλάκη, ο.π., σελ. 542-543, Ε. Αλεξανδρίδου, ο.π., σελ. 133, Ψυχομάνης, ο.π., σελ. 134

¹³⁸ Χ.Μαστροκόστας, ο.π., σελ. 543, Ε.Κιουπτσίδου-Στρατουδάκη, ο.π., σελ. 205

¹³⁹ Β.Αντωνόπουλος, ο.π., σελ. 124, Ε. Αλεξανδρίδου, ο.π., σελ. 133, Ν.Ρόκας, ο.π. σελ. 150, Π.Παναγιώτου, ο.π., σελ. 184.

¹⁴⁰ Χ.Μαστροκόστας σε Μαρίνο- Τριανταφυλλάκη, ο.π., σελ. 543

¹⁴¹ Βλ. αντίθετες απόψεις, όπως σε Αντωνόπουλος, ο.π., σελ. 125, κατά τον οποίο κρίσιμος καθίσταται ο χρόνος τελεσιδικίας της διαπλαστικής απόφασης, ενώ κατά τον Π. Παναγιώτου, ο.π., σελ. 284, κατά τον χρόνο άσκησης της αίτησης αποκλεισμού εκτιμάται η αξία της εταιρικής συμμετοχής του αποκλειόμενου εταίρου.

3.2.4.3. Μέθοδοι αποτίμησης εταιρικής συμμετοχής

Ως βάση για τον προσδιορισμό της αξίας της εταιρικής συμμετοχής του αποκλειόμενου εταίρου λαμβάνεται και η «προσδοκώμενη οικονομική απόδοση της εταιρείας»¹⁴², ήτοι τα μελλοντικά αναμενόμενα σταθερά οφέλη της επιχείρησης ως ενιαίας οικονομικής οντότητας. Πιο συγκεκριμένα, η αποτίμηση της αξίας πραγματοποιείται με βάση την αναμενόμενη απόδοση της επιχείρησης συνολικά και όχι με βάση το άθροισμα της αξίας των επιμέρους στοιχείων της.¹⁴³

Κατά τα ανωτέρω, προκειμένου να αποτιμηθεί η αξία της εταιρικής συμμετοχής του αποκλειόμενου εταίρου, λαμβάνεται υπόψη η υπεραξία της επιχείρησης, τα άυλα στοιχεία της καθώς και υποθέσεις ικανές να επηρεάσουν μελλοντικά την αξία της. Αντιλαμβανόμαστε επομένως, ότι, όπως προκύπτει και από τη γραμματική διατύπωση της διάταξης του άρθρου 264 παρ.2 του Ν.4072/2012, για την καταβολή «πλήρους» αξίας της εταιρικής συμμετοχής¹⁴⁴, υπολογίζονται και τα αφανή αποθεματικά, ήτοι άυλα περιουσιακά στοιχεία που δεν αποτυπώνονται στις οικονομικές καταστάσεις της εταιρείας.

Η σύνταξη ειδικού ισολογισμού, τυχόν ρευστοποίηση μέρους του ενεργητικού της εταιρείας και γενικότερα η διαχείριση των οικονομικών της προκειμένου να συνεχισθεί – μετά τον αποκλεισμό και την απόδοση της αξίας συμμετοχής στον αποκλειόμενο εταίρο - αζημίως η επιχειρηματική της δραστηριότητα, αποτελούν μεθόδους απαραίτητες προκειμένου να ικανοποιηθεί η αξίωση του αποκλειόμενου εταίρου.¹⁴⁵

Ωστόσο, η διαδικασία αποτίμησης της αξίας της εταιρικής συμμετοχής δεν εξαντλείται στον προσδιορισμό του ποσοστού συμμετοχής του αποκλειόμενου εταίρου, αλλά θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και η σχέση μεταξύ των εταίρων και η θέση του αποκλειόμενου εταίρου σ' αυτή.¹⁴⁶ Επιπλέον, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ιδιαίτερα και το μέγεθος της εταιρείας, καθότι επιδρά θετικά στο ύψος της αξία της εταιρικής συμμετοχής, αλλά και μέγεθος της συνδρομής του εταίρου στην απόδοση της εταιρείας. Αντίθετα, στοιχεία που επηρεάζουν αρνητικά την αξία της εταιρικής

¹⁴² Χ.Μαστροκόστας σε Μαρίνο- Τριανταφυλλάκη, ο.π., σελ. 543

¹⁴³ Χ.Μαστροκόστας σε Μαρίνο- Τριανταφυλλάκη, ο.π., σελ. 543, Ψαρουδάκη, ΕΕμΔ, 2017, σελ. 281-282

¹⁴⁴ Βλ. σε Ψαρουδάκης, ο.π., σελ. 279, όπου ορίζεται ότι στην έννοια της πλήρους αξίας, συμπεριλαμβάνεται η αξία της εισφοράς, τα αποθησαυρισμένα κέρδη και η υπεραξία της εταιρικής επιχείρησης.

¹⁴⁵ Ψαρουδάκης, ο.π., σελ. 283

¹⁴⁶ Αν ισχύει η αρχή της ομοφωνίας στη λήψη αποφάσεων, η μειοψηφική συμμετοχή έχει υψηλότερη αξία., Ψαρουδάκης, ο.π., σελ. 282

συμμετοχής αποτελούν τυχόν δυσκολίες στη μεταβίβαση της εταιρικής συμμετοχής, λόγω της απαραίτητης συναίνεσης όλων των λοιπών εταίρων ή λόγω της προβλεπόμενης από το καταστατικό δυνατότητας μεταβίβασης μόνο σε εταίρους.¹⁴⁷

Τέλος, σημειώνεται ότι τυχόν προβλεπόμενη «ρήτρα εισφοράς»¹⁴⁸, ήτοι πρόβλεψη απόδοσης στον αποκλειόμενο εταίρο της εισφοράς που κατέβαλε αρχικά, τυγχάνει άκυρη ως αντίθετη στο νόμο, υπό την έννοια ότι επέρχεται απαλλαγή του εταίρου από τον επιχειρηματικό κίνδυνο.¹⁴⁹

3.2.4.4. Χρόνος καταβολής της αξίας της εταιρικής συμμετοχής

Το χρονικό σημείο γέννησης της αξίωσης του αποκλειόμενου εταίρου προς καταβολή της αξίας της συμμετοχής του, αποτελεί αυτό του αποκλεισμού του από την εταιρεία, ενώ σε περίπτωση που ο υπολογισμός της αξίας συμμετοχής του εναπόκειται στην κρίση του Δικαστηρίου¹⁵⁰, λογίζεται ο χρόνος έκδοσης της απόφασης.¹⁵¹ Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, προκειμένου να ικανοποιηθεί η αξίωση του αποκλειόμενου εταίρου είναι απαραίτητες προπαρασκευαστικές ενέργειες (σύνταξη και έγκριση ειδικού ισολογισμού) και ως εκ τούτου, ένα χρονικό διάστημα μετά την ακούσια έξοδο του αποκλειόμενου εταίρου καθίσταται αναγκαίο ώστε να γίνει η εκκαθάριση της εταιρικής του σχέσης.¹⁵² Σε αυτή τη περίπτωση, η υποχρέωση αναμονής του εταίρου για εύλογο χρόνο επιβάλλεται από την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη (288 ΑΚ), παρόλο που, με βάση το άρθρο 323 ΑΚ, το οποίο και εφαρμόζεται συμπληρωματικά, ο αποκλεισθείς εταίρος έχει αξίωση για άμεση παροχή.¹⁵³ Δεν αποκλείεται και η τμηματική καταβολή ή αναβολή αυτής, υπό την προϋπόθεση ότι δεν βλάπτεται το συμφέρον του αποκλειόμενου εταίρου και η άμεση καταβολή μπορεί να προκαλέσει ζημία στην επιχείρηση, είτε λόγω ρευστοποίησης των περιουσιακών της στοιχείων είτε λόγω διάθεσης των κεφαλαίων της.

¹⁴⁷ Χ.Μαστροκόστας σε Μαρίνο- Τριανταφυλλάκη, ο.π., σελ. 545

¹⁴⁸ Ψαρουδάκης, ο.π., σελ. 287

¹⁴⁹ Ψαρουδάκης, ο.π., σελ. 287

¹⁵⁰ Σύμφωνα με το άρθρο 264 παρ. 2 εδ. β', σε περίπτωση ασυμφωνίας μεταξύ των λοιπών εταίρων και του αποκλειόμενου ως προς την αξία συμμετοχής του, αυτή υπολογίζεται από το Δικαστήριο κατόπιν αγωγής η οποία εκδικάζεται κατά τη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας. Βλ. Ψαρουδάκης, ο.π., σελ. 503

¹⁵¹ Χ.Μαστροκόστας σε Μαρίνο- Τριανταφυλλάκη ο.π. 546-547

¹⁵² Χ.Μαστροκόστας σε ΕφΘες 570/2017, ο.π., σελ. 850

¹⁵³ Μ.Σταθόπουλος, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, 2018, Ε' έκδοση, σελ. 1151-1152, Χ. Μαστροκόστας σε Μαρίνο- Τριανταφυλλάκη ο.π. 547

Διχογνωμία υπάρχει ως προς τον χρόνο καταβολής στη περίπτωση αποκλεισμού εταίρου διμελούς εταιρείας. Κατά μία άποψη, όπως προτάσσει η καλή πίστη και σύμφωνα με την τελολογική ερμηνεία της διάταξης του άρθρου 267 του Ν.4072/2012, η αξίωση του αποκλειόμενου εταίρου προς καταβολή της αξίας της συμμετοχής του αναστέλλεται κατά τη διάρκεια των τεσσάρων μηνών που η εταιρεία παραμένει μονοπρόσωπη. Σε περίπτωση άπρακτης παρέλευσης της τετράμηνης προθεσμίας και λύσης της εταιρείας, ο αποκλειόμενος εταίρος έχει αξίωση από το προϊόν της εκκαθάρισης.¹⁵⁴ Αντίθετα, υποστηρίζεται ότι κατά τον χρόνο αποκλεισμού του ο αποκλειόμενος εταίρος έχει άμεση αξίωση καταβολής της συμμετοχής του έναντι του μοναδικού εταίρου και δεν τελεί υπό την αίρεση της εισόδου νέου εταίρου στην εταιρεία ή της αναβίωσης της, ούτε και μπορεί να μετατραπεί σε αξίωση στο προϊόν της εκκαθάρισης.¹⁵⁵

3.2.4.5. Η δυνατότητα αποκλίσεων από τις προβλέψεις του Νόμου.

Ο ενδοτικός χαρακτήρας της διάταξης του άρθρου 264 παρ. 2 του Ν.4072/2012, δίνει τη δυνατότητα παρεκκλίσεων από αυτή με αντίθετη μνεία στο καταστατικό της εταιρείας. (καταστατικές ρήτρες) Έτσι, είναι δυνατόν οι εταίροι να ορίσουν διαφορετικό χρόνο και τρόπο καταβολής της αξίας της εταιρικής συμμετοχής του αποκλειόμενου εταίρου καθώς και διαφορετική μέθοδο αποτίμησης.¹⁵⁶

Συμφωνίες που αφορούν το ύψος της καταβαλλόμενης αξίας συμμετοχής στον αποκλειόμενο εταίρο, εάν μειώνουν το ύψος της αξίωσης ώστε η απόδοση του ποσού να υπολείπεται της λογιστικής αξίας της εταιρικής συμμετοχής, συνιστούν μορφή συμβατικής ποινής. Σε κάθε περίπτωση, οι εν λόγω ρήτρες που επηρεάζουν το ύψος της αξίωσης, ελέγχονται κατά το άρθρο 281 ΑΚ, ως καταχρηστικές.¹⁵⁷ Εάν το ποσό που θα λάβει ο αποκλειόμενος εταίρος, είναι δυσανάλογο εξαντλώντας περιουσιακά τον εταίρο¹⁵⁸, πρόκειται για καταχρηστική ρήτρα, εκτός εάν ο αποκλειόμενος εταίρος παραιτηθεί από την αξίωση καταβολής της εταιρικής του συμμετοχής ή μέρους

¹⁵⁴ Ρόκας, ό.π., σελ. 152,

¹⁵⁵ Χ.Μαστροκόστας σε ΕφΘες 570/2017, ο.π., σελ. 1758

¹⁵⁶ Βλ. παρατηρήσεις Χ.Μαστροκόστας σε ΜΕφΘες 570/2017, ΕλλΔνη 2017, σελ. 1752, Αλεξανδρίδου, ο.π., σελ. 133, όπου σημειώνεται ότι έχουν κριθεί ως έγκυρες συμφωνίες περί παραμονής του καθαρού ενεργητικού στην εταιρεία, μη συνυπολογισμού κατά την αποτίμηση ορισμένων οικονομικών στοιχείων, λήψης από τον αποκλεισθέντα εταίρο μόνο της λογιστικής αξίας της εταιρικής του συμμετοχής με βάση τον τελευταίο ισολογισμό ή τους ισολογισμούς ενός αριθμού χρήσεων, καταβολής της αξίας σε δόσεις ή σε είδος, με τόκους ή μη.

¹⁵⁷ Ρόκας, ο.π., σελ. 150, Χ.Μαστροκόστας σε Μαρίνο- Τριανταφυλλάκη, ο.π., σελ. 546, Ψαρουδάκης, ο.π., σελ. 505

¹⁵⁸ Ψαρουδάκης, ο.π., σελ. 505

αυτής.¹⁵⁹ Επιπλέον, υποστηρίζεται¹⁶⁰ και η δυνατότητα ελέγχου τέτοιας συμφωνίας σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 178 και 179 ΑΚ, ως αντίθετης στα χρηστά ήθη λόγω υπερβολικής δέσμευσης ενός εκ των μερών.

Τέλος σημειώνεται, ότι παρά την επικινδυνότητα των εν λόγω συμφωνιών να κριθούν ως καταχρηστικές, εντούτοις υπερτερούν σε σχέση με τη διαδικασία αποτίμησης του άρθρου 264 παρ.2. και τις δυσκολίες που αυτή συνεπάγεται.¹⁶¹ Όσον αφορά δε την ισχύ των εν λόγω συμφωνιών έναντι των δανειστών του αποκλειόμενου εταίρου, αυτές καθίστανται ισχυρές και έναντι αυτών, οι οποίοι έχουν τα ίδια δικαιώματα με τον αποκλειόμενο εταίρο.¹⁶²

3.2.4.6 Η ευθύνη του αποκλεισθέντος εταίρου για τα χρέη της εταιρείας

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 264 παρ. 3 του Ν.4072/2012, «*Αν η εταιρική περιουσία δεν επαρκεί για την κάλυψη των χρεών της εταιρείας, ο εξερχόμενος ή αποκλειόμενος εταίρος υποχρεούται να τα καλύψει κατά το λόγο της συμμετοχής του στις ζημιές*». Ειδικότερα, η ευθύνη του αποκλειόμενου εταίρου αφορά χρέη που προέκυψαν πριν τον αποκλεισμό, ενώ η υποχρέωση του αυτή είναι ανεξάρτητη από την απαίτηση του έναντι της εταιρείας για την καταβολή της αξίας της εταιρικής του συμμετοχής.¹⁶³ Η υποχρέωση του παραμένει ακόμα και στην περίπτωση που η αξία της εταιρικής συμμετοχής του αποκλεισθέντος εταίρου είναι μηδενική.¹⁶⁴ Σε περίπτωση απαίτησης από πλευράς του αποκλειόμενου εταίρου καταβολής της αξίας της εταιρικής του συμμετοχής είναι δυνατός ο συμψηφισμός με το ποσοστό συμμετοχής του στην κάλυψη των εταιρικών ζημιών.¹⁶⁵

Βασικές προϋποθέσεις ευθύνης του αποκλειόμενου εταίρου είναι η ανεπάρκεια της περιουσίας της εταιρείας και τα χρέη αυτής τόσο έναντι τρίτων όσο και έναντι των εταίρων της ώστε να αδυνατεί να καλύψει τυχόν υποχρεώσεις που έχει αναλάβει. (ολικά ή μερικά)¹⁶⁶ Με λίγα λόγια, η ευθύνη του αποκλειόμενου εταίρου για την κάλυψη των χρεών της εταιρείας σημαίνει «παροχή εισφοράς» για τη κάλυψη των

¹⁵⁹ Χ.Μαστροκόστας σε Μαρίνο- Τριανταφυλλάκη, ο.π., σελ. 546, όπως π.χ σε περίπτωση αντικατάστασης του με μέλος της οικογένειας του.

¹⁶⁰ Ρόκας, ο.π., σελ. 153

¹⁶¹ Ψαρουδάκης, ο.π., σελ. 504

¹⁶² Χ.Μαστροκόστας σε ΜΕΦΘες 570/2017, ο.π., σελ. 849, ο ίδιος σε Μαρίνο- Τριανταφυλλάκη, ο.π., σελ. 546

¹⁶³ Χ.Μαστροκόστας σε Μαρίνο- Τριανταφυλλάκη, ο.π., σελ. 548

¹⁶⁴ Χ.Μαστροκόστας σε Μαρίνο- Τριανταφυλλάκη, ο.π., σελ. 548

¹⁶⁵ Χ.Μαστροκόστας σε Μαρίνο- Τριανταφυλλάκη, ο.π., σελ. 548

¹⁶⁶ Λ.Σκαλίδης, Αρμενόπουλος, 2020, σελ. 1279-1280

εταιρικών υποχρεώσεων και μπορεί να είναι αυτές (εν. εισφορές) χρηματικές είτε σε είδος υπό την προϋπόθεση ότι μπορούν να συμπεριληφθούν στις οικονομικές καταστάσεις της εταιρείας.¹⁶⁷

Η υποχρέωση κάλυψης των χρεών, έχει χαρακτηριστεί ως συμπληρωματική εισφορά του εταίρου, ως αξίωση αδικαιολόγητου πλουτισμού, ως εσωτερική ευθύνη καθώς και ως ευθύνη επικουρική.¹⁶⁸ Πιο συγκεκριμένα, κρατούσα είναι η άποψη που χαρακτηρίζει την ευθύνη που προκύπτει από τη διάταξη του άρθρου 263 ως ευθύνη εσωτερική, ήτοι έναντι της εταιρείας και ανεξάρτητη της εξωτερικής ευθύνης έναντι των δανειστών.¹⁶⁹ Υπό αυτή την άποψη, οι δανειστές της εταιρείας δεν μπορούν να προβούν σε αναγκαστική κατάσχεση εις χείρας του αποκλειόμενου εταίρου ως τρίτου της αξίωσης της εταιρείας κατά αυτού¹⁷⁰ για την κάλυψη των εταιρικών χρεών που του αναλογούν, ούτε δύνανται να προβούν σε πλαγιαστική άσκηση της αξίωσης. Αντίθετα, οι εταίροι έχουν κατά του αποκλειόμενου αξίωση καταβολής στην εταιρεία ποσού για την κάλυψη των χρεών.¹⁷¹ Δικαιολογητικός λόγος, η εις ολόκληρο ευθύνη των εταίρων για τα εταιρική χρέη.¹⁷² Επιπλέον, κατά την περίπτωση όπου η εταιρική περιουσία είναι ανεπαρκής για την κάλυψη των εταιρικών χρεών έχει χαρακτηριστεί ως ευθύνη επικουρική.¹⁷³ Διαφορετική είναι η ευθύνη του ομόρρυθμου αποκλειόμενου εταίρου, η οποία πηγάζει από τη διάταξη του άρθρου 269 παρ. 1 και 3 του Ν.4072/2012. Η εξωτερική αυτή ευθύνη, αφορά απαιτήσεις κατά της εταιρείας που γεννήθηκαν πριν το χρόνο αποκλεισμού του εταίρου.¹⁷⁴

Επισημαίνεται ωστόσο και η δυνατότητα απαλλαγής από την ευθύνη, όταν κατά την αποτίμηση της αξίας της εταιρικής συμμετοχής έχουν υπολογιστεί και τα χρέη της εταιρείας (παθητικά στοιχεία του ισολογισμού), οπότε ο εταίρος έχει αξίωση κατά της εταιρείας και των λοιπών εταίρων να τον «ελευθερώσουν» στις εσωτερικές σχέσεις

¹⁶⁷ Λ.Σκαλίδης, Αρμενόπουλος, 2020, σελ. 1279-1280

¹⁶⁸ Β. Αντωνόπουλος, ο.π., σελ. 124, Κιουπτσίδου- Στρατουδάκη, Λύση ομόρρυθμης εταιρείας και έξοδος εταίρου κατά το Ν.4072/2012, Αρμενόπουλος 2014, σελ. 205

¹⁶⁹ Ν.Ρόκας, Εμπορικές εταιρείες, 9^η έκδοση, Σάκκουλας, 2019, σελ. 150

¹⁷⁰ άρθρο 982 επ. ΚπολΔ

¹⁷¹ Χ.Μαστροκόστας σε ΜΕΦΘες 570/2017, ο.π., σελ.851

¹⁷² Χ.Μαστροκόστας σε ΜΕΦΘες 570/2017, ο.π., σελ. 851, ο ίδιος σε Μαρίνο- Τριανταφυλλάκη, ο.π., σελ. 548

¹⁷³ Λ.Σκαλίδης, Αρμενόπουλος, 2020, σελ. 1279

¹⁷⁴ Υποστηρίζεται η άποψη ευθύνης του αποκλειόμενου εταίρου για χρέη γεννηθέντα μεταγενέστερα του αποκλεισμού του, προγενέστερα όμως της καταχώριση του αποκλεισμού του στο Γ.Ε.ΜΗ, με εξαίρεση την περίπτωση κατά την οποία ο δανειστής γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει τον αποκλεισμό, βλ. Λ.Σκαλίδης, Αρμενόπουλος, 2020, σελ. 1274, Ρόκας, ο.π., σελ. 150-151.

από την ευθύνη του για τα εταιρικά χρέη.¹⁷⁵ Το ίδιο μάλιστα ισχύει και στην περίπτωση όπου ο αποκλειόμενος εταίρος έχει ήδη καταβάλλει την αναλογία της συμμετοχής του στις ζημιές της εταιρείας.¹⁷⁶ Σ' αυτή τη περίπτωση οι λοιποί εταίροι δεν δύνανται, αν εξοφλήσουν κάποια εταιρική οφειλή, να στραφούν αναγωγικά έναντι του αποκλειόμενου εταίρου, ενώ αντίθετα εάν ο ίδιος ο αποκλειόμενος εταίρος εξοφλήσει οφειλή έχει δικαίωμα αναγωγής κατά της εταιρείας και των εταίρων, οι οποίοι θα ευθύνονται εις ολόκληρον.¹⁷⁷

Ως προς τον χρόνο παραγραφής της ευθύνης του αποκλειόμενου εταίρου, προβλέπεται η πενταετής παραγραφή αρχόμενη από την δημοσίευση του αποκλεισμού στο Γ.Ε.ΜΗ. Κατ' εξαίρεση, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο άρθρο 269 παρ. 1 του Ν. 4072/2012, εάν η αξίωση κατά της εταιρείας έχει μικρότερη προθεσμία παραγραφής, τότε και η παραγραφή της ευθύνης του αποκλειόμενου εταίρου θα είναι η ίδια με αυτή της απαίτησης. Κατά τα προβλεπόμενα δε στη παρ. 2 του ως άνω άρθρου στη περίπτωση που ο χρόνος γέννησης της απαίτησης τοποθετείται προγενέστερα της καταχώρισης στο Γ.Ε.ΜΗ, κατέστη όμως ληξιπρόθεσμη μεταγενέστερα αυτής, ως χρόνος έναρξης της παραγραφής νοείται το χρονικό σημείο της καταχώρισης.¹⁷⁸

3.2.5. Η υποχρέωση παράλειψης ανταγωνισμού

Αν και καταρχήν δεν υφίσταται υποχρέωση παράλειψης ανταγωνισμού, στην πράξη πολύ συχνά συναντώνται ρήτρες περί μη ανταγωνισμού από τον εταίρο μετά την ακούσια έξοδο του από την εταιρεία, είτε προβλεπόμενες εκ του καταστατικού είτε με μεταγενέστερες συμβάσεις περί παράλειψης ανταγωνισμού μετά την έξοδο του εταίρου.¹⁷⁹ Τέτοιες ρήτρες- συμφωνίες είναι: υποχρέωση του αποκλειόμενου εταίρου περί μη αποκάλυψης σε τρίτους εταιρικών πραγμάτων, άσκηση ανταγωνιστικής δραστηριότητας και πράξεων που θίγουν την υπόσταση της εταιρείας. Οι εν λόγω ρήτρες ελέγχονται κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 281 ΑΚ ως καταχρηστικές, είτε ως αντίθετες στα χρηστά ήθη κατά τα προβλεπόμενα στα άρθρα 178 και 179 ΑΚ. Ως τέτοιες νοούνται ρήτρες περί υποχρέωσης παράλειψης ανταγωνιστικών πράξεων με μεγάλη χρονική διάρκεια ή τοπική έκταση είτε ρήτρες που ελλοχεύουν κινδύνους για

¹⁷⁵ Β. Αντωνόπουλος, ο.π., σελ. 124

¹⁷⁶ Β. Αντωνόπουλος, ο.π., σελ. 124, Π. Παναγιώτου, ο.π., σελ. 286

¹⁷⁷ Αλεξανδρίδου, ο.π., σελ. 134, Ψυχομάνης, ο.π., σελ. 135, Χ.Μαστροκόστας σε ΜεφΘες 570/2017, ο.π., σελ. 851

¹⁷⁸ Ψυχομάνης, ο.π., σελ. 134

¹⁷⁹ Π. Παναγιώτου, ο.π., σελ. 183-184

τον αποκλειόμενο εταίρο σε περίπτωση που δεν μπορεί να ασκήσει άλλο επάγγελμα.

180

¹⁸⁰ Σ. Ψυχομάνης, ο.π., σελ. 135-136

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μπορεί να μεν ο Ν. 4072/2012, να επέφερε ουσιώδεις αλλαγές εν γένει στο δίκαιο των προσωπικών εμπορικών εταιριών, εκσυγχρονίζοντας το με βάση τα νέα δεδομένα της επιχειρηματικής πραγματικότητας, επέφερε ωστόσο και μια σειρά ζητημάτων που μέχρι και σήμερα απασχολούν ιδιαίτερα τη νομική επιστήμη, λόγω των διαφορούμενων – και όχι μόνο - διατάξεων, με αντιτιθέμενες δικαστικές αποφάσεις και απόψεις να διατυπώνονται εξίσου.

Το μόνο σίγουρο είναι πάντως πως η μετατόπιση του βάρους από το πρόσωπο των εταίρων στην ίδια την εταιρία, είναι πρόδηλη από το σύνολο των διατάξεων που καθιέρωσε ο νομοθέτης όσον αφορά το θεσμό του αποκλεισμού εταίρου και με βάση αυτή την αρχή (διατήρησης της επιχείρησης) θα πρέπει κατά την γνώμη μου να ερμηνεύεται και κάθε τυχόν αμφισβητούμενο ζήτημα.

Βασική και κύρια αλλαγή που επέφερε ο Ν. 4072/2012, ήταν η κατάργηση της δυνατότητα καταγγελίας ενός εκ των εταίρων η οποία υπό το προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς επέφερε την λύση της εταιρείας. Με βασικό στόχο τη διατήρηση του επιχειρηματικού βίου για όσο το δυνατό μεγαλύτερο χρονικό διάστημα προτιμάται πλέον η δυνατότητα εκούσιας ή ακούσιας εξόδου εταίρου, ήτοι η «αντικατάσταση»¹⁸¹ του συνεταίρου, στο πρόσωπο του οποίου οφείλονται τυχόν διαφωνίες που φέρουν σε κίνδυνο την ίδια την επιχείρηση και την ομαλή συνέχιση λειτουργίας της. Περαιτέρω αλλαγή είναι ότι σε αντίθεση με τη διάταξη του άρθρου 771 ΑΚ, απαραίτητη προϋπόθεση για την άσκηση του δικαιώματος αποκλεισμού καθίσταται πλέον η ύπαρξη σπουδαίου λόγου σε αντικατάσταση της προϋπόθεσης παραβίασης εταιρικής υποχρέωσης, ανεξαρτήτως μάλιστα της υπαιτιότητας η μη του εταίρου.

Μάλιστα, κατά τη γνώμη μου, ο θεσμός του αποκλεισμού εταίρου δεν θα πρέπει επηρεάζεται ούτε από την φύση της εταιρείας ως διμελούς ούτε όμως και από την ιδιότητα του εταίρου ως του μοναδικού ομόρρυθμου εταίρου, υπό τα νέα δεδομένα που

¹⁸¹ Ι.Γεροντίδης, Μονοπρόσωπη προσωπική εμπορική εταιρεία και ελευθερία δράσης των εταίρων, ΧρΙΔ, ΙΓ 2013, σελ. 301

καθιέρωσε ο νομοθέτης αναγνωρίζοντας για πρώτη φορά τη δυνατότητα ύπαρξης μονοπρόσωπης εταιρείας για διάστημα 4 μηνών μέχρι την είσοδο νέου εταίρου.

Τέλος, παρά τις εύλογες επιφυλάξεις που μπορούν να διατυπωθούν για τον θεσμό του αποκλεισμού εταίρου, ως μια συνολική εικόνα, θα λέγαμε ότι είναι ένας θεσμός προς το συμφέρον αμφοτέρων των μερών, ήτοι τόσο για τον ίδιο τον αποκλειόμενο εταίρο όσο και για την εταιρία. Οι οικονομικές συνέπειες που θα έχει ο αποκλειόμενος εταίρος από την συνέχιση της εταιρείας – και τυχόν λύση αυτής - θα είναι πολύ μεγαλύτερες από την ακούσια έξοδο του καθώς σε αυτή τη περίπτωση (εν. του αποκλεισμού) έχει αξίωση αυτούσιας καταβολής των αντικειμένων που εισέφερε κατά χρήση αλλά και αξίωση καταβολής της αξίας της εταιρικής του συμμετοχής, ενώ από την άλλη πλευρά η εταιρία έχει αξίωση κατά του αποκλειόμενου εταίρου για την κάλυψη των χρεών της εταιρείας κατά τον λόγο της συμμετοχής του αποκλειόμενου εταίρου στις ζημιές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ/ ΜΕΛΕΤΕΣ

- ✚ Αλεξανδρίδου Ε., Δίκαιο εμπορικών εταιρειών – προσωπικές και κεφαλαιουχικές εταιρείες, 3η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2019
- ✚ Αντωνόπουλος Β., Δίκαιο εμπορικών εταιρειών, Σάκκουλας, Ε΄ έκδοση, 2016
- ✚ Γιοβαννόπουλος Ρ. σε Θ. Γεωργιάδη, Σύντομη Ερμηνεία ΑΚ, Σάκκουλας, 2010
- ✚ Κατράς Ι., Αποκλεισμός εταίρου στις εμπορικές προσωπικές εταιρείες σε Αγωγές, Αιτήσεις και Ενστάσεις Ενοχικού Δικαίου Αστικού Κώδικα, Σάκκουλας, 2018
- ✚ Μαρίνος Μ.Θ., Τριανταφυλλάκης Γ., Δίκαιο προσωπικών εταιρειών – ερμηνεία κατ' άρθρο (αρθ. 249-294 Ν.4072/2012), Νομική Βιβλιοθήκη, 2017
- ✚ Μασούρος Π., Αγωγές και αιτήσεις ΙΚΕ, ΕΠΕ και προσωπικών εταιρών, Νομική Βιβλιοθήκη, 2017
- ✚ Μαστροκώστα Χ., Η εκκαθάριση της ομόρρυθμης εταιρείας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2006
- ✚ Μπεχρή- Κεχαγιόγλου Γ., Η δικαστική λύση της ομόρρυθμης εταιρείας, Σάκκουλας, 2014
- ✚ Παναγιώτου Π., Το νέο δίκαιο της ΟΕ - νομοθετικά & ερμηνευτικά προβλήματα της αναθεώρησης με τον Ν. 4072/2012, Νομική Βιβλιοθήκη 2013
- ✚ Ρόκας Ν., Εμπορικές εταιρείες, 9η έκδοση, Σάκκουλας, 2019
- ✚ Σταθόπουλος Μ., Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, Ε΄ έκδοση, Σάκκουλας, 2018
- ✚ Ψυχομάνης Σ., Δίκαιο εμπορικών εταιρειών, Σάκκουλας, 4η έκδοση, 2020
- ✚ Ψυχομάνης Σ., Οι επελθούσες με τον Ν. 4072/2012 αλλαγές στο Δίκαιο των προσωπικών εταιρειών, Σάκκουλας, 2012
- ✚ Γεροντίδης Ι., Αποκλεισμός εταίρου και καταγγελία εταιρείας στη διμελή Ο.Ε., ΕπισκΕΔ, 2014

- ✚ Γεροντίδης Ι. Διμελής ΟΕ: αποκλεισμός εταίρου- καταγγελία, ΕπισκΕΔ, Δ/2014
- ✚ Γεροντίδης Ι., Μονοπρόσωπη προσωπική εμπορική εταιρεία και ελευθερία δράσης των εταίρων, ΧρΙΔ, ΙΓ 2013
- ✚ Γιοβαννόπουλος Ρ., Δύο ζητήματα αποκλεισμού εταίρου ομόρρυθμης εταιρείας, ΕπισκΕΔ Δ/2020
- ✚ Κιουπτσίδου – Στρατουδάκη Ε., Λύση ομόρρυθμης εταιρείας, Αρμενόπουλος, 2014
- ✚ Λαμπριανίδου Α., Ο αποκλεισμός εταίρου στις διμελείς προσωπικές εταιρείες, ΕπισκΕΔ, 2019
- ✚ Μαστροκόστας Χ., Αίτηση αποκλεισμού εταίρου προσωπικής εταιρείας στην οποία δεν συμμετέχουν όλοι οι συνεταίροι του αποκλειόμενου, ΔΕΕ 6/2016
- ✚ Μαστροκόστας Χ., Ο χρόνος αποκλεισμού του εταίρου από την ομόρρυθμη εταιρεία, ΕλλΔνη 6/2017
- ✚ Παπαχρήστου-Δημητράς Κ., Δικονομική θεώρηση της άμυνας εταίρου προς αντίκρουση της αίτησης αποβολής του από την προσωπική εταιρεία., ΕπισκΕΔ, Γ/2021
- ✚ Σκαλίδης Λ., Ευθύνη εξερχόμενου εταίρου για τα εταιρικά χρέη της ομόρρυθμης εταιρείας, Αρμενόπουλος 2020, Αρμενόπουλος, 2020
- ✚ Ψαρουδάκη, Ζητήματα της αποδέσμευσης του εταίρου από την προσωπική εταιρεία, ΕΕμπΔ 2017

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

- ΑΠ 37/2019, ΝΟΜΟΣ
- ΑΠ 207/2019, ΔΕΕ, 2019
- ΑΠ 449/2006, ΝΟΜΟΣ
- ΑΠ 473/2019 ΕΕμπΔ, 2019, με παρατηρήσεις Ι. Γεροντίδη
- ΑΠ 585/2004 ΕλλΔνη 2004
- ΑΠ 681/2010, ΕπισκΕμπΔ, 2010
- ΑΠ 189/1962, ΕΕμπΔ 1962
- ΕφΘες 170/2021, Αρμ, 2021
- ΕφΘες 899/2018, ΕπισκΕμπΔ, 2018
- ΕφΘες 1799/2004 ΕπισκΕΔ 2005
- ΕφΘες 2655/2002 ΔΕΕ 2003
- ΕφΘες 2671/1982 Αρμενόπουλος, 1986
- ΕφΘες 28/2017, ΕπισκΕμπΔ, 2017
- ΕφΘες 387/2017, ΕλλΔνη, 2017
- ΕφΘες 983/2017, ΕπισκΕΔ 2018 με παρατηρήσεις Α. Λαμπριανίδου
- ΕφΘες 1575/2018, ΕπισκΕμπΔ, 2019
- ΕφΘες 1576/2018, ΕπισκΕμπΔ, 2019
- ΕφΘες 1799/2004 ΕπισκΕΔ 2005
- ΕφΛαρ 58/2011, ΕπισκΕΔ 2017, με παρατηρήσεις Παμπούκη
- ΕφΛαρ 289/2015, ΤΝΠ Νόμος
- ΜεφΑθ 570/2017 με παρατηρήσεις Χ. Μαστροκόστα
- ΜονΕφΘες 387/2017, ΕλΔνη 2017
- ΜονΕφΘες 1901/2018, Αρμενόπουλος 2018
- ΜΕφΘες 1750/2019, Αρμενόπουλος 2020
- ΜΕφΘες 387/2017, ΕλλΔικ/νη 2017
- ΜΕφΛαμ 7/2015, ΔΕΕ 2015
- ΜονΕφΘες 1901/2018, Αρμενόπουλος, 2018
- ΜονΕφΘες 387/2017, ΕλΔνη 2017
- ΜΠρΑθ 2806/2017, ΝΟΜΟΣ
- ΜΠρΑθ 2889/2018, Αρμ., 2018
- ΜΠρΑθ 1751/2017 ΔΕΕ

- ΜπρΑθ 6582/2018, ΔΕΕ, 2018
- ΜπρΑθ 7196/2014, ΕπισκΕΔ, 2014
- ΜονΠρΚαβ 70/2021, Αρμενόπουλος, 2022
- ΜΠρΔρ 141/2020, ΝΟΜΟΣ
- ΜΠρΘεσ 6894/2018, ΕπισκΕμπΔ 2019
- ΜονΠρΘεσς 18918/2014, ΕπισκΕμΔ, 2014
- ΜΠρΘεσ 18782/2011,
- ΜπρΘεσ 4842/2013, ΕπισκΕΔ 2/2013 με παρατηρήσεις Παμπούκη
- ΜπρΘεσ 8320/2009, Αρμ. 2009
- ΜΠρΘεσ 8421/2019, Αρμ. 2020
- ΜπρΘεσς 4842/2013, ΕπισκΕΔ 2/2013
- ΜπρΘεσς 13560/2014, ΕπισκΕΔ 2014, με παρατηρήσεις Παμπούκη
- ΜπρΘεσς 6582/2018, ΔΕΕ 2018, με παρατηρήσεις Ι.Γεροντίδη
- ΜπρΧαλκιδ 43/2018, ΤΝΠ Νόμος
- ΜΠρΚαρδίτσας 22/2014, Αρμ., 2014
- ΜΠρΚερκ 863/2016,
- ΜΠρΣερρών 328/2017, Αρμ., 2018
- ΜπρΧαλκ 91/2014, ΕπισκΕΔ 2014

NΟΜΟΘΕΣΙΑ

- **N. 4072/2012** *«Βελτίωση επιχειρηματικού περιβάλλοντος - Νέα εταιρική μορφή - Σήματα - Μεσίτες Ακινήτων - Ρύθμιση θεμάτων ναυτιλίας, λιμένων και αλιείας και άλλες διατάξεις, Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών-NΟΜΟΣ*
- **Αιτιολογική έκθεση του Ν. 4072/2012** *«Βελτίωση επιχειρηματικού περιβάλλοντος - Νέα εταιρική μορφή - Σήματα - Μεσίτες Ακινήτων - Ρύθμιση θεμάτων ναυτιλίας, λιμένων και αλιείας και άλλες διατάξεις», Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών-NΟΜΟΣ*
- **N. 4919/2022** *«Σύσταση εταιρειών μέσω των Υπηρεσιών Μιας Στάσης (Υ.Μ.Σ.) και τήρηση του Γενικού Εμπορικού Μητρώου (Γ.Ε.ΜΗ.) - Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1151 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Ιουνίου 2019 για την τροποποίηση της Οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132, όσον αφορά τη χρήση ψηφιακών εργαλείων και διαδικασιών στον τομέα του εταιρικού δικαίου (L 186) και λοιπές επείγουσες διατάξεις», Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών-NΟΜΟΣ.*
- **N. 4308/2014** *«Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα, συναφείς ρυθμίσεις και άλλες διατάξεις», Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών-NΟΜΟΣ.*